

766.

8-82

U-50

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ
ՔԱՆԱԿԱՅԱԿԻՆ

1918 XX 1938

3(082)

Ա-44

ԴԵՏ ԶՐԵՏ

24 MAY 2003

8-82
U-50

12 OCT 2009
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԲՈԼՈՐ ՑԵՐԿՐՆԵՐԻ ՄԻԱՑՈՒՄ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱԿԻ ՔՍԱՆԱՄՅԱԿԻՆ

1918—1938

ԿԱԶՄԵՑԻՆ՝ ԱՃԵՄՅԱՆ Զ.
ՈՂՍՆՅԱՆ Ս.

ՊԵՏԶՐԱՏ
ՀԼԿԵՆՄ ԿԿ ԿԻՅ ՄԱՆԿԱՊԱՏԱՆՆԵԿԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԲԱԺԻՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1938

766

6225
38

Վ. Ի. ԼԵՆԻՆ

ԼԵՆԻՆ ՀՍԿԱՆ

(Փոխադրություն ժողովրդական պոեմ
«Լենին փաշայի»)

Են ո՞վ ե, վոր ժողովրդին պահում ե,
Են ո՞վ ե, վոր ռանչպարներին ողնում ե,
Են ո՞վ ե թե թիկունք տալիս բանվորին.—
Նա մի հսկա յե, անունը՝ Լենին:

Մի արդար որենք կա, անունը՝ բոլշևիկ,
Ես որենքի ստեղծողն ե Լենին հսկան:
Բոլշևիկը՝ հարուստներին մահ ու չարիք,
Ժողովրդին՝ թե՛ պահապան, թե՛ բարեկամ:

Դանակն արդեն կտրել, հասել եր վոսկորին...
Մի աղքատի տղա յեր են հսկա Լենին.
Կովի յելավ ցար-սուլթանի պետության դեմ,—
Կովով,— ասաց,— աղքատներին տի ազատեմ...

Տերությունը քաշեց յեկավ զորք-զորապետ.
Հարուստները դրին իրենց գանձն ու վոսկին.
Աղա-բեկերն յելան ինչպես մի պղտոր դեմ,
Ու ոգնության յեկան են ցար-թագավորին.
Քանց մի վիշապ արշավեցին դեպի Լենին:

Լենին կանչեց իրա աղքատ Փաղիրներին,—
 Կանչեց քյասիր, բանվոր, չարքաշ ծառաներին,
 Ինչքան կային՝ թափվան Լենինին ոգնության
 Քամու նման սարից, ձորից, սուր սլացան,
 Քլունդ, մահակ, փայտ, չաք արած՝ թուր-հրացան:

Լենին հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Ստալին հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Կլիմ հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Մերզո հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Կիրով հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Կալինին հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Շահումյան հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Միկոյան հսկան հեծավ իր ձին, քչեց առաջ.
 Արչակեցին հսկաները կամքով համառ,
 Նրանց հետքից սուրաց կարմիր զորքն անհամար:

Տերություններն ու հարուստներն իրենց զորքն առան
 յեկան.

Ամեն կողմից ներս թափվեցին բանակները
 տերունական.

Ոգնականներն իրենց զորքն առան եկան.
 Ազվես ինգլիզն իրա զորքը առավ եկավ.
 Ֆրանգստանն իրա զորքը առավ եկավ.
 Կոլտ ճապոնն իրա զորքը առավ եկավ.
 Ամերիկան իրա զորքը առավ եկավ.
 Չին-մաչինը իրա զորքը առավ եկավ.
 Ոսման-Տաճիկն իրա զորքը առավ եկավ.
 Ալամ-Պարսիկն իրա զորքն առավ եկավ.
 Մորա Սուլթանն իրա զորքը առավ եկավ.
 Ալման-Գերմանն իրա զորքը առավ եկավ.
 Նրանք բոլորն կովի ելան Լենինի դեմ,
 Վոր աղաաված ժողովուրդին հաղթեն, ջարդեն:

Հարուստների զորքի մի մասն՝ փողով վարձկան,
 Մի մասը՝ նուրբ, փափուկ ապրած, նազուկ, անբան,
 Հարուստների զորքի մի մասն՝ վախկոտ, ջանպահ,
 Մի մասն՝ մարդիկ, անծանոթ ու ոտաբախան:
 Են, վոր փողով եր եկել, իրա գլուխն եր պահում,
 Են, վոր փափուկ եր պահվել, իրա գլուխն եր ծածկում,
 Են, վոր վախկոտ ջանպահ եր, վախենում եր ու
 ծլկում.

Փախչում էյին լեղաճաք զորքի շարքերը անծեր,
 Միայն ոտար ու անհոգ մարդիկն էյին մնացել...

Են, վոր Լենին քաջի մարդիկն էյին, մեկ սիրտ
 էյին, մեկ հոգի,
 Իրենց տիրած դիրքը յերբեք չէյին առլիս վոչ վոքի.
 Բոլորն ել զուրկ, դժբախտ, անտուն աղքատներ,
 Բոլորն ել զուրկ, անյեզ, անարտ ունչալարներ,
 Բոլորն ել զուրկ, անգործ, աղքատ բանվորներ,
 Աշխարհի խեղճ, սիրտը վառված մարդիկ էյին
 բոլորն ել:

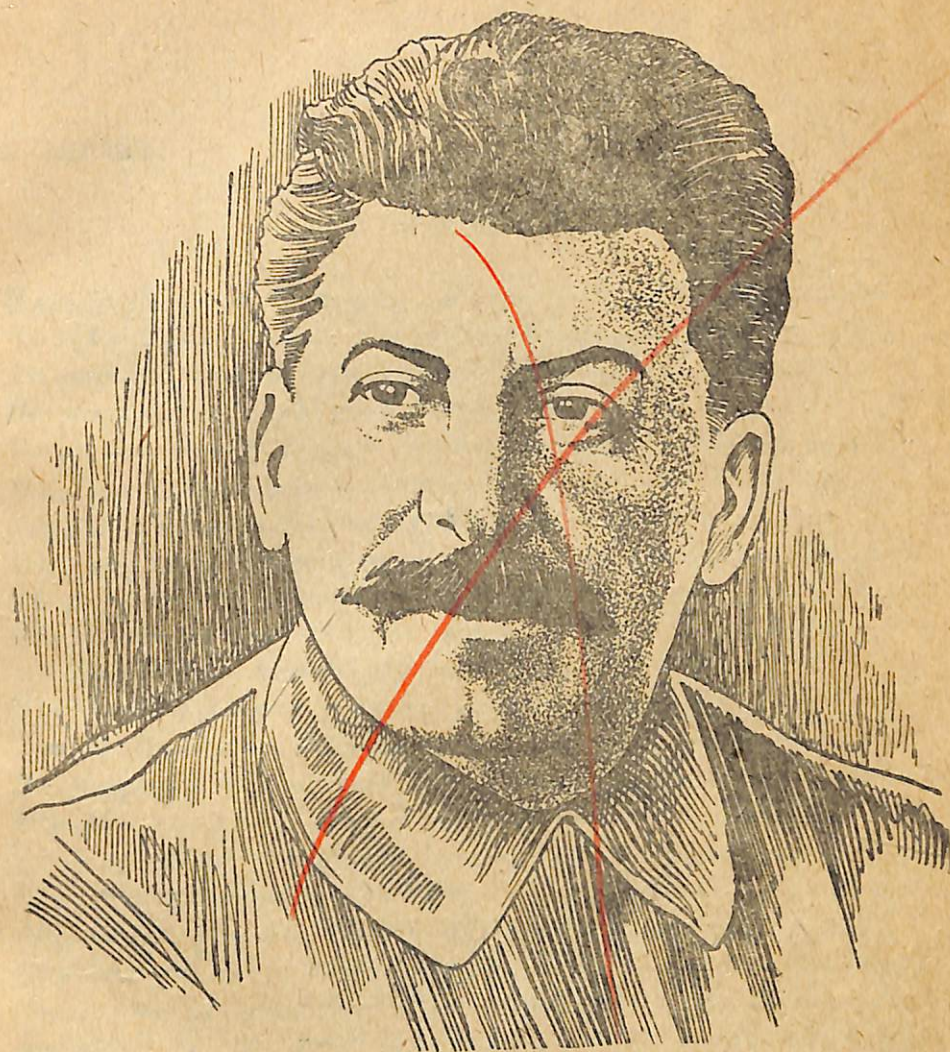
Զորքն ու ժողովուրդը զարկին, զարկվան իրար հետ,
 Ծեծին, ծեծկվան իրար հետ:—
 — Ե՛յ, վրեժի ժամն է,— կանչեց Լենինը զորապետ,
 Զարկե՛ք, ձեր թշնամուն փուչ արեք,
 Զարկե՛ք, վոր միշտ ազատ շունչ առնեք:
 — Ե՛յ,— ձայն տվեց ցար-սուլթանը իր զորքերին,—
 Զարկե՛ք եզ մերկ, չփլախ-չփլուխ նախիրներին,
 Ով չատ ջարդի, նրան կտամ խաչ ու մեղալ,
 Քաղցածների եղ խուժանը կուզի խլել
 Թուրս ու թագս, տերությունս սուրբ ու արդար:
 Զարկին, զարկվան առավոտից մինչ իրիկուն.
 Զորքերի մեջ ինչքան կային ունչալար մարդիկ,
 Զորքերի մեջ ինչքան կային բանվոր մարդիկ,

Ասին՝ ինչո՞ւ զարկենք մենք մեր Փաղիր
յեղբայրներին,
Բոլորն փախան ու միացան մեծ Լենինին:

Եկան հասան սեւ բանվորներ հազար-հազար.
Նրանց հետքից հողագործներ հազար-հազար.
Նրանց հետքից մերկ-քաղցածներ հազար-հազար,
Նրանց հետքից նոքար, հոտաղ հազար-հազար.
Նրանց հետքից մերկ-քաղցածներ հազար-հազար,
Նրանց հետքից անհող-անջուր հազար-հազար...
Ոգնությունը քամու նման եկավ հասավ,
Լենին քաջի կողմը պնդեց, հզորացավ,
Թագավորի կողմը հոգնեց ու թուլացավ:
Չարկին, զարկվան, դուամանն ելավ աշխարհ բռնեց.
Չարկին, զարկվան, լեչը շերտ-շերտ գետին փռվեց:
Ընկածների արյունն ելավ կապեց մի գետ,
Եղ արնադետ գլորում եր ժայռեր, քարեր—
Ամեն մի ժայռ, ամեն քար՝ մի հսկա լեռ:
Չարկին, զարկվան, Լենին քաջի գործը գոռեց,
Չո՞ւ քաշեցին, առաջ թռան քաջերն առյուծ.
Չնայեցին ե՛լ գնդացի, տանկ, հրացան,
Կրծքով բացին իրենց ճամբան զորքի միջով,
Վոտքերի տակ լեչը շերտ-շերտ կոխին անցան,
Յերկինք-գետինք փակեց, ծածկեց արյան մի ծով:
Յոթն ընկնում եր, մեկն ացնում եր, նետվում առաջ:
Լենին թափվում եր ինչպես աշնան խռիվ տերեւ...
Ընկնում եյին, մեկն՝ անգլուխ, մեկը՝ անթև,
Ամեն կողմից՝ վիրավորի լաց ու հառաչ:
Լենին հսկան կերթար առաջ բայրաղ բռնած,
— Հե՛յ, հե՛յ, տղե՛րք, առա՛ջ թռեք, որը մերն ե...
Առաջ անցավ քաղցածների բանակն ահեղ,
Տերունական զորքը խառնվեց, փախավ ցրիվ...
Լենին քաջի գործը թափվեց ինչպես մորեխ,
Ինչպես յերկնքից մեկեն իջած անթիվ արծիվ,
Ինչպես դարնան հեղեղալի գետերն անգուլթ,
Ինչպես ծովի փոթորիկը փրփրածին,
Ինչպես կայծակ, մայիս ամսի վարար կարկուտ,
Ինչպես սամուռ... յերկինք-գետինք խառնվեցին:

Լենին հսկան գրոհ տվեց, բոլորն առավ.
Առավ նրանց թնդանոթներ—գենքեր բոլոր,
Առավ նրանց գնդացիներ, տանկեր բոլոր,
Առավ նրանց սավառակներ, ուսմբեր բոլոր.
Բոլոր առավ, նրանց թողեց տկլոր ու մերկ,
Տվեց-ցրվեց, քանդեց, փռեց աշխարհով մեկ...

Լենին հսկան բուլլեիկի որենք դրեց.
Յերկրի կարգը գլուխն ի վեր նա չուռ տվեց.
Են առաջվա հարուստներին արեց կատու,
Խլեց ամեն ինչ նրանց ձեռքից, թողեց անտուն:
Են առաջվա աղքատներին արեց տան տեր,
Նրանց տվեց յեղ, կով, այգի, հող ու հանդեր:
Են բեկերին, աղաներին դարձրեց գերի,
Գործից պցեց, քչեց խորքերն եղ բոլորին.
Են առաջվա չորաններին, նոքարներին
Ուսում տվեց, դեկավարներ կարգեց յերկրին:
Վողջ յերկիրը գլուխ տվեց բանվորներին,
Վողջ յերկիրը գլուխ տվեց ուսնչաբաններին,
Վողջ յերկիրը գլուխ տվեց նոքարներին:
Են վոր խեղճ եր, անճար, քաղցած, տարավ առաջ,
Ով հարուստ ըր, աղա ու բեկ, գլխին զարկեց,
Իչեց-գնաց մոր թևի տակ մտավ անդարձ,
Կամ թե քաղցած, ծարավ շրջեց, վերջը սատկեց:
Յերկիրն մաքրեց են իմաստուն Լենին հսկան,
Թողեց նրան, ով սիրում է սուրբ աշխատանք.
Ինչպես արև, ինչպես հզոր մի բարեկամ,
Ժողովրդին առավ իր լայն թևերի տակ:
Փոխադրեց՝ Սարմեն

Ի. Վ. ՍՏԱԼԻՆ

Ս Տ Ա Լ Ի Ն

Աքիլլեսին Հոմերն յերգեց, Ռոստամ—Չալին՝ Փիրդուսին,
 Վոսկեղոծվեց Հազար յերգով Բոնապարտի փառքը սին,
 Հազար կնյծակ փայլատակեց մորիկներում արնաներկ,
 Ու չողացին գիշերներում Հազարավոր ասուպներ,
 Բայց տառապած մարդու համար չեր ճառագել մի արև,
 Մարքսի նման ճաճանչափայլ, Ենդելսի պես հանճարեղ,
 Լենինի պես բոցակորով, Լենինի պես լուսահորդ
 Յեվ քեզ նման հստակ ու մեծ, ով պողպատե՛ առաջնորդ.
 Ձի խավարի ծիրանավառ հորիզոնում պատմության
 Ձեր հանճարի արեգնային չորրորդությունը տիտան.
 Նա հավիտյան կծավալվի արեվելքից արեվմուտք
 Յեվ կպատռի հզոր լույսով ապագայի քողը մութ:
 Հազար Հոմեր ու Փիրդուսի կառնեն գրիչ ու քնար
 Ու յերգելով չեն սպառի ձեր մեծությունն անհրնար,
 Կերգեն բոլոր լեզուներով բանաստեղծներ նորանոր,
 Կտան դարերը ձեզ վայել հուշարձաններ փառավոր:
 Իսկ յես—ղինվորդ խանդավառ, հայ լենինյան բանաստեղծ—
 Բերում եմ քեզ Ժողովրդիս յերախտապարտ սիրտը մեծ,
 Յերգում եմ քեզ, մեծ Ստալին, դու, հարազատ ամենքին,
 Դու, ազգերի յերջանկության ճարտարագետ ու դարբին:
 Կանգնած եր նա, իմ Ժողովուրդն, անկման վիհի յեզերքին
 Իր հանճարի հազարամյա դոհարներով թանկագին,
 Կանգնած եր նա անդուլդի մոտ անոգնական ու հյուսված,
 Արյունակից և ալլաղդի վոսոխներից հալածված.
 Մահվան կարմիր մորիկների ամենակուլ բերանում
 Արյունաքամ բազուկներով մի յեղ եր նա վորոնում:
 Ազատարար Հոկտեմբերի քայլերն այնժամ թնդացին,
 Հնչեց քո ձայնը Լենինյան, Լենինի հետ միասին:

Դուք փրկութեան լույս նետեցիք ժողովրդին իմ չոքած,
 Դուքս կոչելով գերեզմանից դեպի կյանքի դուռը բաց,
 Նա վեր կացավ գոտեպնդված, վոստնեց թափով ահագին
 Ու միացավ կոմունիզմի աշխարհայերթ բանակին:
 Մեռավ Լենինն ու մարդկութեան սիրտը մի նրա դադարեց,
 Շողում եյիր հորիզոնում դու վորպես նոր մի արև.
 Նախորդներդ հզոր լույսով և քո լույսով սեփական
 Տանում ես դու յերկիրն ահա դեպի պայծառ ապագան,
 Անունդ խոր յերդի նման մարդկանց հոգին վողողում,
 Թե՛վ ե տալիս և հիասքանչ հերոսութեան ե մղում:
 Յե՛վ իմ չքնաղ Հայաստանի ծաղկած իծաղ լեռներում
 Իր նոր աշխարհն ե կառուցում քեզնով լեցուն մի սերունդ:
 Յե՛վ յես—նրա ծոցից յելած մի խանդավառ բանաստեղծ—
 Բերում եմ քեզ իմ յերջանիկ ժողովրդի սերը մեծ.
 Յերգում եմ քեզ, մեծ Ստալին, դու, հարազատ ամենքին,
 Դու, մարդկային յերջանկութեան ճարտարապետ ու ղարբին:

ԽՅԱ ՍԱԴՈՑՅԵՎ

ՅԵՐԳ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՄԱՍԻՆ

Այս անգրն, այս հեռուն հուրհրան,
 Այս խոտը, ծաղկունքն ու հացն հուռթի,
 Այս բերկրանքն ու խինդը անսահման,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս լեռներն, անտառներն ու լճեր,
 Այս գետերն, ուղիներ ու կամուրջ,
 Այս լույսերն անհատնում ու անեղր,
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս շախտերն, ավաններ, զավոդներ,
 Այս պուրակն այնպես դեղ, կենսատու,
 Այս յերդերն ազատ ու լի կյանքի,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս հողի լիությունն բարերար,
 Այս վոսկյա մրգերը հասուն,
 Այս խինդը ջահել ու կենսարար,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս թեթեւ հանգիստը՝ ծերութեան,
 Այս մանկանց ժպիտները ծաղկուն,
 Այս արևն աչքերում մայրական,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս հեղեղն աստղային սավառնող,
 Այս թռիչքն այնքան բարձր ու հեռու,
 Այս վերելքն հպարտ ու խոյացող,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս հեմքը կառուցվող շենքերի,
 Այս հսկող աչքերը միշտ արթուն,
 Այս խիղախ ցեղը հերոսների,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս ցեղը ձուլվածքի Ստալինյան,
 Այս շերտերն անվարար, հուժկու,
 Այս ուրերն անսահման խնդուժյան,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս դաշինքն ազդերի՝ հարազատ,
 Այս փունջը — քաղաք-գյուղ վառվռուն,
 Այս սիրտը մարդկուժյան հարազատ,—
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:

Այս՝ դու փառքն ե խնդուն ջանքի,
 Այս փառքը յերբեք չի հանդչելու—
 Այդ դո՛ւ յես, այդ դո՛ւ, իմ թանկազին,
 Այդ դո՛ւ յես, հայրենիք իմ, դո՛ւ:
 Թարգմ. Մ. Դուրգաբյան:

6225
38

Կ. ՅԵ. ՎՈՐՈՇԵԼՈՎ

Չորրորդ դասն սկսվեց: Յերրորդ դասարանի դասատուն չկար, աշակերտները վորոշեցին լուռ նստել դասարանում պատմություններ անել և չխանդարել մյուս դասարաններին:

— Այ, թող Անահիտը պատմի, խնդրեցին յերեսաները:

— Լավ, — ասաց Անահիտը: Նա դուրս յեկավ, կանգնեց ուսուցչի սեղանի մոտ, գլխի շարժումով մազերը հեռացրեց ճակատից և փայլուն աչքերը բարձրացնելով, սկսեց մեծի նման.

— Այն, ինչ վոր հիմի պիտի պատմեմ ձեզ, կատարված բան է. ինձ պատմել է հորեղբայրս: Նա կարմիր-բանակային հրամանատար է, նա շա՛տ-շա՛տ տարի յե, վոր կարմիր բանակումն է: Դեռ են ժամանակից, յերբ կարմիրները կոմիւմ էյին սպիտակների դեմ:

Յերեսաները լսում էյին լուռ և ուշադիր:

— Հա, հորեղբորս պատմածն է. հիմի յես կպատմեմ ենպես, ինչպես վոր հորեղբայրս ինքն է պատմում:

— Քաղաքացիական կռիւների ժամանակն եր. մի անգամ, մենք՝ կարմիրներս 120 հոգի ձիավորներ շատ առաջ դնացինք դեպի Թշնամին ու մեկ ել հանկարծ տեսանք, վոր սպիտակերը շրջապատել են մեզ մի հովիտի մեջ:— Նրանք մեզանից 5-6 անգամ շատ կլինեյին:

Մենք չվախեցանք, վորովհետև տեղերին լավ ծանոթ էյինք, — մեկ ել մեզ հետ եր մեր կարմիր բանակի քաջ հրամանատարներից մեկը: Մենք բոլորս նրան շատ էյինք սիրում: Նա լայն ուսերով, գեղեցիկ դեմքով մարդ եր: Նա մեզնից եր — մեզ հարազատ, մեզ պես ել բանվոր եր յեղել:

Անահիտը քիչ լռեց և ասաց. — Իմ հորեղբայրն ել հանքի բանվոր է յեղել, նա ենքան լավ ընկեր եր, մեզ հետ եր ուտում, խմում, պառկում մի վրանի տակ, վոնց վոր մեզանից մեկը:

— Նա քաջ և հնարագետ մարդ եր, մենք բոլորս հավատում էյինք, վոր նա մի հնար կգտնի և մենք կազատվենք այդ նեղ

տեղից, ու ճիշտ վոր ենպես ել յեղավ: Մի քանի հոգի հավաքվեցին ընկեր հրամանատարի մոտ և սկսեցին խորհուրդ անել:

Մեկ ել խոսում ե Ոստապը և ձեռքը թափ տալիս: Ոստապը ուղրայնացի յեր և ամենաքաջ կովորներից մեկը: Մի մե՛ծ հաստ մարդ, եր, վոնց վոր մի կաղնի ծառ, նա վոչ մի քանից չեր վախենում և ձիու վրա ենպես եր նստում, կարծես ինքն ել ձիու մի մասը լիներ:

Մթնում եր: Մենք հրամանատարի կարգադրությամբ պատրաստ սպասում եյինք:

Մեր հրամանատարը հանկարծ սուրը հանեց ու գոռաց.

— Իմ յետևի՛ց...

Վոնց վոր հրեղեններ, քչեցինք ձիերը և ճեղքեցինք թշնամու շղթան: Մեր յետևից սկսվեց հրացանների ու գնդացիների կրակոցը, մենք բլուրի յետևն անցկացանք:

— Բա Ոստապին սպանեցին — վշտոտ ասաց կիմիկը:—

— Սպասի ելի, հիմի կասի հորեղբայրս, — բարկացավ Անահիտը:

— Բավական հեռացանք, տեսանք վոր մեզնից պակտոտ ե Ոստապը:

Մեկ ել տեսանք բոլորովին ուրիշ կողմից մի ձիավոր քշած դալիս ե դեպի մեզ. իսկույն ճանաչեցինք — դա Ոստապի ձին եր, բայց կարծես քոզը Ոստապը չեր: Մոտ վազեցինք՝ տեսանք Ոստապն ե, բայց համարյա ուշքը գնացած: Զիուց իջեցրինք — տեսանք յերեք վերք կա վրան. յերկուսը սրի, մեկը գնդակի: Մեր հրամանատարը գուրգուրելով նրան՝ ասաց.

— Վոչինչ, կապիր: Վերքերը կապեցինք, հրացաններից պատգարակ չինեցինք ու Ոստապին տարանք մեր բանակի հիվանդանոցը: Ոստապն առողջացավ, բայց աջ ձեռքը փչացավ: Նա ել կովի չեկավ մեզ հետ:

Եսպես մեր քաջ ու խելոք հրամանատարը փրկեց մեր կյանքը:

— Հետո, — աղաղակեցին յերեխաները.

— Հետո, — պատասխանեց Անահիտը, — կեցցե կարմիր բանակը:

— Ինչ լավն եր, կեցցե կարմիր բանակը — աղաղակեցին յերեխաները:

— Դասը փերջացավ, աշակերտները վոտքի կանգնած յերդում եյին կարմիր բանակի յերգը:

ԳԻՆԱՍՏՈՐՍԿԱՅԱ Ն.

ԻՆՁՈՒ ՄԱՅՐԻԿԻՆ ԳՐԻՇԿԱ ԱՆՎԱՆԵՑԻՆ

Մայրիկս հասակով ինձանից մեծ չեր, Գիպուկ խփում եր, սակայն, ու քաջ եր: Յեվ նրան մի ձի ու չինել տվին, Մայրս միացավ հետախույզ ջոկին: Զորս որ ե արդեն նրանք չեն քնել, Գրտնած ձիերից չեն ել վայր իջել, Յեվ լուսարացին ջոկը մայրիկի Ողակել ե ջոկն ըսպիտակների:

Հրամանատարը խորհրդի կանչեց, Տխուր լուրեր են բոլորը հայտնում.

- Հրացաններ քիչ են, փամփուշտն սպառվեց.
- Հացն ել վերջացավ, դե, ի՞նչ ենք անում:
- Մերոնց հասնեյի՞նք. — բայց ի՞նչպես անել.
- Ողակել են մեզ. — պետք ե լիճն անցնել:
- Սառույցը թույլ ե — կկոտրի հանկարծ:
- Վազելով կանցնեմ, — մայրիկս ասաց:

Մայրիկս փաքր ե հասակով աչնպես, Հագցրին նրան շորեր տղայի, Զմուշկներ տվին. սառույցով կանցնես, Կհարցնեն անուշո՞ւ ասա. — «Գրիշկա յե»: Կանցնես լիճն — անտառ: Այն կողմը — ձորակ: Հեծելազորն ե Բուդյոննու աշնակը: Մերոնց կհասնես, կասես համարձակ — Փամփուշտներ չունենք, հրացաններ են պետք:

Միջնեց. անցնում ե մայրս սառույցով,
Սառույցն իջնում ե, բայց չի կտրվում:
Մայրս սղդում ե հանդիստ, անվրդով—
Թշնամի չկա—առաջ ե անցնում:

Վազում ե, վազում, ու հանկարծ տեսնում—
Սև ջուր ե տաս թե քսան քայլ:
Եւ ի՞նչ մտածել — նա ջուրն ե ընկնում:
Յուրտ ե, բայց անցնում ե նա անայլայլ:

Սառած վարտիկը կպել ե մարմնին,
Սուր սառույցներով ձեռքն ե կտրատել,
Բայց—ահա քարեր, նա մոտ ե ասին,
Թեկուզ վտռերն են տիղմի մեջ թաղվել:

Հանում ե շորերն—այսպես թեթե ե,
Հեշտ ե շարժվելը, ցապուզը սակայն
Թրջվել, ուռել ու չմուշկի հետ
Հանվում ե նաև թաց սապուզը այն:

Ափ յելավ: «Կանգնիր», — մի ձայն ահավոր
Լավեց: Աջ կողմից մի ձի ափահա
Առաջ ե դալիս, մեջքին՝ ձիավոր.
«Ա, Գրի՛շա, կյանքիդ վերջն յեկավ ահա»:

Վոսիկե ուսողիր, արծաթե զարդեր,
Թավ բեխերից վեր՝ քիթը սապատով,
Ծանր նազանն ե իր կողքից կախել...
Ի՞նչ անել... պետք ե ազատվել շուտով:—

Պինդ սեղմեց ձեռքում չմուշկն յերկաթյա,
Ինչքան ուժ ունեւ չպրտեց դեմքին,
Դիպուկ եր հարվածն ու կպավ ահա
Կլտի թշնամու—սպայի քունքին:

Դե չմուշկը վողջ յերկաթից ձուլված,
Մայրիկիս ձեռքն ել ուժեղ ե, թափով,
Ինչպես խելադար՝ ցնցվեց ծառս յելած
Ձին—իսկ մայրիկս փախավ ապահով:

Յերբ ուշքի յեկավ սպան, գոռաց — «բռնի՛ր,
Խփե՛ք եղ աղին, սպտանի ճուտին».
Իսկ Գրիշան ուղիղ անտառն ե կտրում,
Ջյունի թմբերով գայլի պես ցատկում:

Մնացավ անտառը: Ջորակն ե, գետակ:
Բանտկայիններն են առաջ շարժվում:
Մայրս կորցրել ե կոշիկ ու գլխարկ,
Ձեռքերից չանդռած — արյուն ե կաթում:

Իսկույն կապեցին նրա վերքերը,
Իսկ յերբ լսեցին դեպքերի մասին,
Ջուկապետն ասաց՝ «թամբեք ձիերը» —
Ու արշավեցին անտառ՝ միասին:

Հեծելագունդը մեր՝ վոթորիկի պես
Մնացավ, հարվածեց անարգ թշնամուն.
Ուրախ են մերոնք, ցնծում են այնպես —
Գրիշկա — այսպես ել մնաց մորս անունը:

Թարգմ. Մ. Դուրգարյան

ՅՏԵՍՈՒԹՅՈՒՆ, ՌԵԿՍ

Այսօր յես հրաժեշտ եմ տալիս իմ «Ռեկս»-ին: Նա գնում է սահմանը, Հեռավոր Արևելք: Յես չափ եմ սիրում չնեքին և իմ «Ռեկս»-ին ել յես չափ եմ սիրել: Բայց յերբ նա մեծացավ, մեծ և ուժեղ դարձավ, յես վորոշեցի բաժանվել նրանից:

«Ռեկս»-ին ինձ մոտ վերցրի, յերբ նա բոլորովին փոքրիկ լակոտ եր: Նա չափ եր մաերմացել ինձ հետ: Առավոտը նա վեր է կենում, իսկ յես դեռ քնած եմ: Նա իմ մահճակալի շուրջը քայլում է, քայլում, հետո չի համբերում ու ձայն է տալիս: Դրանից հետո սկսում է քաշել իմ վերմակը: Այստեղ արդեն ուզես-չուզես զարթնում ես:

Մի անգամ յես տնից մի քանի ուրով գնացել եյի: Մայրիկս հետո պատմում եր, վոր «Ռեկս»-ը, ինչպես միշտ, մոտենում եր իմ անկողնին ու տեսնելով, վոր յես չկամ, սկսում եր վրո-նալ:

Մի անգամ քիչ եր մնացել ինձնից տանեյին իմ «Ռեկս»-ին: Ինչ-վոր մարդ մեքենայով անցնում է մեր տան մոտով, նկատում է «Ռեկս»-ին, վորը նրան բոտ յերեւելթին դուր է գալիս և հենց ե՛ն է՝ նստեցրել էյին շոֆերի կարինում ու տանում է-յին: Յես տանընտա՞ծ վոչինչ չգիտեյի, բայց հանկարծ յերեւա-ները պատուհանից բղավում են. «Եմա, փրկիր քո «Ռեկս»-ին: Յես սլացա դեպի ավտոմեքենան, տեսնեմ «Ռեկսը» կանգնած է հետևի թաթերի վրա, ճանկոտում է կարինի ապակին ու վրո-նում: Լավ եր վոր ինձ զգուշացրին, թե չե ալյես չպիտի տես-նեյի իմ չանը:

Յերբ «Ռեկսը» մեծացավ, յես սկսեցի նրան սովորեցնել: Յես սովորեցրի նրան ձայն արձակել իմ ազդանշանի դեպքում ու լսել իմ հրամանները: Որինակ՝ գաթայի մի կտոր գնում եմ նրա դնչի մոտ և ասում. «Տո՛ւրո», իսկ ինքս հեռանում սենյակից: «Ռեկսը» պտտվում է քաղցր պատառի շուրջը, լիզում բերանի շորս կողմը, վնդստում, բայց չի կաշում, մինչև յես չեմ գալիս ու չեմ ասում, վոր կարելի յե ուտել: Կամ թե չե ուզակի

քթին եմ դնում մի կտոր միս, նա նստում է առանց շարժվելու, քանի չի լսել իմ բերանից՝ «կարելի յե»:

«Ռեկս»-ը չի սիրում կոպիտ վերաբերմունք: Փաղաքշահքով կարելի յե նրան ամեն ինչ անել տալ, բայց բավական է նրան խիեցիք, նա կհամառի և վոչ մի դեպքում չի կատարի քո կար-գադրությունը, յեթե անգամ կիսամեռ անելու չափ ծեծես: Իմ կարծիքով, դա չափ լավ հատկություն է:

Շատ եմ ամոսոսում բաժանվել «Ռեկս»-ից, մանավանդ այժմ, յերբ նա այդքան մեծացել, ուժեղացել ու խելացի յե դարձել:

Յես նախ քան ընկեր Յեթովին նամակ գրելը յերկար մտա-ծում եյի՝ գրե՞լ թե՛ չգրել: Հետո վորոշեցի. այնուամենայնիվ պիտի գրել, պետք է բաժանվել «Ռեկս»-ից. նա սահմանում ա-վելի մեծ ոգուտ կրերի, քան ինձ մոտ: Յեվ յես գրեցի.

... «Ընկեր Յեթով! Յես մի շուն եմ մեծացրել: Խնդրում եմ, նրան վերցնել սահմանի համար: Թող նա ոգնի պանծալի սահ-մանապահներին մեր յերկիրը թշնամիներից պաշտպանելու ժո-մանակ»:

Վորոշ ժամանակից հետո ինձ մոտ մի հանձնաժողով յե-կավ: Նա ստուգում է չանը, նայում ատամներին, վրաններին ու արձանագրություն կազմում. «Ռեկս» մակամուկով շուրջը նոր-մալ հասակի յե և լավ պահված ու կերակրված: Ակտիվ է ու համարձակ: Սահմանապահ ծառայության համար պետքահան է»:

Յեվ այսպես, «Ռեկսը» մեկնում է: Նա կգնա սահման: Գուցե պատահի, վոր մենք դեռ հանդիպենք: Կճմնաչի՞ր ինձ:

Յես ու քույրս վորոշել ենք «Ռեկս»-ի փոխարեն՝ մի ուրիշ շուն պահել: Յես ամեն կերպ կաշխատեմ նրան ևս այնպես դաս-տիարակել, ինչպես «Ռեկս»-ին:

Նմա Գոլգովսկայա

ՂԱ. ՂԱԼԻԵ

Գ Ո Ր Շ Ը

Մի պայծառ ցուրտ գիշեր յես ձիով շրջում եյի սահմանա-յին պոստերը: Լուռ եր սահմանում: Միայն ձյունն եր ճոճոտ Պորչի սմբակների տակ, և հարևան անտառում զնգալով ցրտից ձաքում էյին չոր սոճիները:

Հանկարծ Գորշը կանգ առավ: Ականջները սրեց և առդ-նապալից խոխոաց: Յես հետ նայեցի: Մոտակայքում վոչ վորք չկար: «Յերևի մոտերքում գալլ է թափառում», վորոշեցի յես

և շարժեցի ձիուս սանձափուկերը: Բայց Գորշը չգնաց ճանապարհով, այլ թեքվեց աջ, ուղիղ դեպի դաշտ: Վորոտորդական շան պես, նա ձգեց վիզը, և զգուշ, գաղտագողի առաջ գնաց: Հանկարծ Գորշը քարացավ տեղում: Նույն այդ բուսեյին ձիուս առաջ դուրս թռավ մի մարդ սպիտակ քողարկման խալաթը հագին և դահուկները քշելով փախավ մեղանից:

«Լրտես ե» — ուզում ե փախչել, անցնել սահմանը, — մտածեցի յես և բարձրացրի ատրճանակս:

— Կանգնի՛ր, կիրակեմ:

Դահուկավորը չկանգնեց: Փայտեբն արագ շարժելով, նա թռչում եր ուղիղ դեպի անտառ:

Յես դեռ սանձափուկերը չեյի շարժել, յերբ Գորշն ինքն առաջ մղվեց և թռիչքներով սրացավ դահուկավորի յետևից:

Դահուկավորը թեքվեց ձախ — Գորշն ել թեքվեց ձախ: Դահուկավորը թեքվեց անտառ — Գորշն ել նետվեց անտառ: Անտառում դահուկավորի վազքը մեղմացավ, — այստեղ ձյունը փխրուն եր, բարձր կույտերով:

Գորշը հասնում եր փախչողին:

— Կանգնի՛ր, — նորից գոռացի յես և արդեն պատրաստվում եյի թռչել էետին:

Բայց այստեղ Գորշը դահուկավորի հետևից հանկարծակիորեն շուտ յեկավ և յես դուրս թռա թամբից:

«Վերջացավ — մտածեցի յես, — լրտեսին ձեռքից բաց թողի»:

Բայց յերբ վեր թռա և շուրջս նայեցի, — տեսնեմ իմ Գորշը կանգնած ե ինձանից մի քանի քայլ հեռու: Նրա կողքին ձյան մեջ թաքտում ե հալից ընկած դահուկավորը: Հենց վոր նա փորձում ե վեր կենալ, — Գորշը ճակատով հրում ե նրան, և դահուկավորն ելի թավալվում ե խոր ձյան մեջ: Յես դահուկավորին բերի ուղեփակ: Նա իրոք վոր լրտես դուրս յեկավ:

Այ թե ինչպիսին եր իմ ձին: Այդ ժամանակվանից յես և Գորշը յերբեք չենք բաժանվում: Միասին պահպանում ենք խորհրդային սահմանները:

Յերբ անցած ամառ ինձ փոխադրում եյին ուրիշ ուղեփակ, հրամանի մեջ գրված եր. «ԲԳՎԲ-ի ավագ տեղակալ Վասիլյեվը շարային ձիուս հետ № 3 ուղեփակից տեղափոխվում ե № 4 ուղեփակ»:

Թարգմ. Զ. Անեմյան

ԱՇՈՏ ՇԱՅԲՈՆ

Հ Ե Ր Ո Ս Ն Ե Ր

(Նվեր հորհրդային Միության հերոսներ՝
Չկալովին, Բայդուկովին և Բելյակովին)

Անհայտ բեվեռով,
Սառույցով անծայր,
Պողպատ թևերով
Չափ տվին անցան:

Թռան յերկնքով՝
Բեվեռով անցան,
Նրանք յերկնքով
Հերոսներ դարձան:

Առաջին անգամ
Գտան նոր ուղի,
Յեվ Ամերիկա
Սլացան ուղիղ:

Ձեռք բերին նրանք
Դաշի համարում,
Այդպիսի յեռյակ
Չկար աշխարհում:

... Թող ապրեն հիմի
Փառքից անբաժան,
Մեծ Ստալինի
Գովքին ես արժանի...

Քարե պատը բաժանում էր գործարանի մեծ շենքը կող-
քի բնակելի տնից: Պատի մեջ դարպաս կար:

Այդ շենքում բանվորներ էյին ապրում: Վորպեզի մի
քանի փողոց չալտեն, վորոնք բաժանում են տունը գործարա-
նի մուտքից, բանվորներն այդ դարպասով էյին ացնում:

Դարպասի մոտ միշտ կանգնած էր լինում Ժամապահ,
հրացանը ձեռքին:

Տան բակում, փոքրիկ հրապարակի վրա, պատի մոտ, հա-
վաքվել էյին բազմաթիվ բնակարանների փոքրիկ ապրողները:
Նրանք այստեղ վոլեյբոլ էյին խաղում և թռչում «գա-
ստրաններով»:

Բակում խաղացող յերեխաները Ժամապահի հետ մեծ բա-
րեկամություն էյին հաստատել: Նրանք գիտեյին, վոր նրան
հանձնարարված է գործարանի պահպանությունը և քանի նա
կանգնած է պահակապետում, հետը խոսել չի կարելի: Բայց
յերբեմն, վոլեյբոլ խաղալիս, չափազանց բարձր գցած գնդա-
կը, քարե պատի վրայից թռչում էր գործարանի բակը: Յեվ
այն Ժամանակ Ժամապահը հանդիմանաբար գլուխը թափա-
հարելով, ասում էր.

— Դե՛ հայդե՛, գնացե՛ք գնդակի յետևից և մի ակնթարթից
վերադարձե՛ք:

Մաղացողների վորեւե մեկը նետի նման սլանում էր դար-
պասով և մի րոպեից հետո գնդակը ձեռքին հրապարակն էր
վերադառնում:

Աչնան մի տաք ուր էր:

Դպրոցից տուն գալով, յերեխաները գուրս թափվեցին
բակը: Տառ տարեկան Սվետլանան վազվզում ու խաղում էր
մյուսների հետ միասին: Նա թռչկոտելով վազում էր գնդակի
յետևից: Հետո սկսեցին պահմտոցիկ խաղալ: Այդ խաղը
Սվետլանան բոլոր խաղերից շատ էր սիրում: Նա միշտ այնպի-
սի տեղ էր թափվում, վոր յերբեք չէր կարելի գտնել:

Ձախ կողմից, պատի մոտ գտնվում էր մի դուռ: Սանդուխ-
քով կարելի էր իջնել խոնավ ու մութ նկուղը:

Մե՛կ, յերկու՛, յերե՛ք, և Սվետլանան արագ դեպի այդ
դուռը վազեց և աստիճաններով իջավ:

Վորքա՛ն ցուրտ է, խոնավ:

Բայց այս ո՞վ է: Այստեղ մարդ կա:

Սանդուխքի ստորին աստիճանի վրա մի պառավ է նրա-
տած: Դեմքը կնճռոտ է, գլուխը թաշկինակով փաթաթված:

— Բալիկս, սիրելիս,— ասաց պառավը,— դու խաղում
ես ու վազվզում, իսկ յես պառավ եմ, յեկա, վոր վորդուս
տեսնեմ, իսկ նա չկա, բնակարանը փակ է: Յես ել նստել
հանգստանում եմ, սպասում եմ, վոր գա...

Սվետլանան ուշադրությամբ դիտեց պառավին: Պառավի
տեսքը նրան չվախեցրեց: Միայն հետաքրքրվեց, թե ինչո՞-
պառավը հանգստանալու համար նկուղն է իջել, վորտեղ այն-
քան ցուրտ է, խոնավ, կեղտոտ: Ինչո՞ւ նա բակը չի գնում:
Փողոցը չի գնում, վորտեղ տաք է և ուրախ:

Յերեմայ, վոր պառավը բարի յե ու խոսել սիրող: Նա
գրպանից հանեց և Սվետլանային մեկնեց մի կանֆետ, այն ել
ի՛նչ կանֆետ — «Միշկա», կանֆետ, վոր Սվետլանան շատ էր
սիրում:

Դրանից հետո պառավը վեր կացավ: Նա փոքրահասակ
էր, սև շոր հագած: Նրա մատները շարունակ գողգողում
էյին:

Նա մոտեցավ աղջկան և սկսեց գլուխը չոյել:

— Բալիկս, փոքրիկս: Ես ձեր տան կողքի տունն ի՞նչ տուն
է,— հարցրեց պառավը:

Սվետլանան զարմացավ. այդ ինչպե՞ս է, վոր այս պառա-
վը չգիտե, վոր դա գործարան է: Յեվ շտապեց բացատրել,
վոր դա գործարան է:

— Իսկ այն ի՞նչ հորեղբայր է, վոր կանգնած է դարպասի
մոտ հրացանը ձեռքին:

— Ժամապահ է, գործարանն է պահպանում:

— Յեվ վոչ վորին չի՞ թողնում, վոր այնտեղ գնա:

Սվետլանան պարծեցավ.

— Ինձ թողնում է:

— Մի՞թե կարելի յե,— Ժպտաց պառավը:

— Այո՛, թողնում է:

— Դա թողնի յեյ, ներսում կանգնողը չի թողնի: Նա քեզ
կտեսնի և գուրս կանի:

— Չի՛ տեսնի: Հեռու յե կանգնած, մյուս պատի մոտ:

— Բակում բացի նրանից ուրիշ մարդ չկա՞:

Սվետլանան ուզում եր պատասխանել, վոր չկա, բայց չա-
սաց:

Նա հիշեց, վոր հայրիկն ասել է, դարոցում եւ նախագ-
դուշացրել են, վոր շաղակրատություն չպետք է անել, վոր
ոտար մարդանց հետ խոսելիս պետք է զգուշ լինել:

Գիշ մնաց, վոր Սվետլանան լաց լինի: Ինչքա՞ն շատ խո-
սեց պառավի հետ...

— Տառի ջան, դու աշտեղ սպասիր, յես իսկույն կգամ,—
ասաց աղջիկը և սանդուխքներով արագ վեր բարձրացավ:

Հուզմունքից, դողդողջուն ձայնով նա պատմեց յերեսա-
ներին պառավի հետ հանդիպելու մասին և ցույց տվեց «Միշ-
կա» կանֆետը:

Յերեսաներն ուշադրությամբ լսում էին նրան:

— Ամա չատախոսն ես հա՛,— ասաց նրանցից մեկը:

— Սպասի՛ր: Դու, Սվետլանա, նկուղը վազիր, իբրե թե
պահմտոցիկ ես խաղում, իսկ յես կղնամ, կպատմեմ հորս,—
ասաց Վոլոդիան ու վազեց:

Գիշ հետո սանդուխքներից բարձրացավ պառավը: Դար-
պասի մոտ նրան բռնեցին:

Պարզվեց, վոր այդ պառավը հակահեղափոխական լրտե-
սական կազմակերպության անդամ է: Այդ կազմակերպությու-
նը վորոշել է պայթեցնել դործարանը և պառավին ուղարկել
և տեղեկություններ հավաքելու...

Սակայն յերեսաների զգոնությունը խանգարեց նրանց
կատարելու իրենց սև գործը և ոգնեց բռնելու և մերկացնելու
անարդ թշնամիներին:

ՄՈՒԻ ԼՈՂԱՅՈՂԸ

Ոգոտոտոսին եր, յերեկոյան ժամը վեցին:

Որերը բավական ցուրտ էին, մառախուղոտ, մաղում եր
տաղտկալի մանր անձրև:

Լեհական ափին մոտեցավ ինչ վոր մի մարդ քաղաքացիա-
կան հազուստով:

Շուրջն ափին վոչ վոք չկա: Խոնավ է, ցուրտ: Մարդն
սկսեց զանդաղ հանվել: Մի՞թե նա կողանա այս յեղանակին:

Հենց այդպես է վոր կա՝ նա հանեց վրայից հազուստը,
հոգատար կերպով ծալեց զրեց մի օեղինե տուպրակի մեջ:

Ապա սկսեց ուժգնորեն ինչ վոր յուղ քսել մարմնին — մի մի-
ջոց ցրտի դեմ:

Իրանից հետո թափով գնաց յեկավ ու շրմբ — ջրի մեջ:
Յերկար լողանում եր նա՝ լողում եր, չփչվացնում, սուզվում
ջրի տակ: Յերեվում եր լողանալուց նա մեծ բավականություն
եր ստանում: Չարմանալի առողջություն ունի այդ մարդը,
նախանձել կարելի յե:

Յեթե այդ ժամանակ մեկն ուշադրությամբ դիտելու լիներ
լողացողին, նա կարող եր նկատել, վոր լողացողն ամբողջ ժա-
մանակ ուշի ուշով նայում է իր դիմացի, խորհրդային ափին:
Սուզվում է ջրի տակ, դուրս է գալիս ջրի յերեսն ու նայում:
Շատ հետաքրքիր մարդ է...

Այդ հետաքրքիր մարդը կես ժամի չափ մնաց ջրի մեջ:
Ապա լողաց դեպի իրենց ափը, վերջրեց օեղինե տուպրակն իր
հազուստով և ընկղմվեց ջրի մեջ:

Ջրից դուրս յեկավ նա խորհրդային ափի մոտ: Հետո հա-
նեց հազուստը տուպրակից ու սկսեց հազնել:

Հազնվեց, հանեց գրպանից ատրճանակը, նայեց, նորից
զրեց գրպանը և գնաց:

Գնում է և անընդհատ ջղայնանում: Կանգ է առնում, յետ
է նայում, ականջ է դնում: Արդեն բոլորովին մթնել է, վո-
չինչ չի յերևում, իսկ վայրն անծանոթ վայր է:

Այդ մոլի լողացողի յետևից առանց աղմուկի հանելու
սողում եր փոքի վրա սահմանապահ կոմյերիտական Ալեքսեյ
Սեմիկովը:

Սեմիկովն արդեն վաղուց դիտում եր այդ մարդուն և
տեսով, թե ինչպես հանվեց, ինչպես եր լողանում և այլն:

Հիմա նա սողում եր նրա հետևից ու մտածում.

«Պետք է առանց կրակելու բռնել նրան: Բայց առաջ թող
նա դադարի ջղայնանալուց, թող հանգստանա և իրեն դգտ
ինչպես տանը, իսկ հետո...»

Սահմանը խախտողը քանի գնում, ավելի քիչ եր յետ նա-
յում: Նա սկսեց ավելի վստահ քայլել:

Վերջապես նա բոլորովին հանգստացավ: Դա նկատվում
եր նրա քայլվածքից:

«Հիմա արդեն կարելի յե սկսել» — վորոշում է Սեմի-
կովը:

Նա սողալով բոլորովին մոտենում է նրան, վեր է թռչում
տեղից ու սուր, ականջ ծակող աղաղակ է բարձրացնում.

— Ս.—ո.—ու.—ե.—ի.—յա:

Յախտողը պատրաստ եր լսելու հրաձգություն, աղաղակ-
ներ՝ «կանգնիր», «ձեռքերդ վեր», «պառկիր»:

Բայց նա բոլորովին նախապատրաստված չեր այդպիսի
սիրտ կտրատող աղաղակի.

— Ա—ռ—ու—ե—ի—յա:

Նա քիչ մնաց խլանար, կարծես կողքին նռնակ տրաքեց:
Նա բոլորովին կորցրեց իրեն:

Սեմիկովին ել հենց այդ եր պետք: Մոտ վաղեց և, ժամա-
նակ չտալով նրան ուշքի գալու, դեցեց գետին ու սվինը դեմ
տրեց կրծքին:

Ճանապարհին դեպի ուղեկալ գնալիս լողացողն ռմբողջ
ժամանակ լուռ եր, բայց մի անգամ շուտ յեկավ դեպի սահմա-
նապահն ու առաց.

— Կյանքումս եսպիսի աղաղակ չեյի լսել: Լավ մասնա-
գետն եք յեղել:

Սեմիկովը պարտք չմնաց նրան և կոմպլիմենտին պատաս-
խանեց կոմպլիմենտով:

— Իսկ դուք շատ ճարպիկ լողանում եք:

— Հա, յես եսոր հաջող կերպով լողացա, — մոայլ փրնթ-
փրնթաց լողացողը:

«Պիոներ Կանչից»

Գ. ԼԱՆՈՒՏԻ

ՊԱՏԱՆԻ ՀԱՅՐԵՆԱՍԵՐԸ

(Մի հատված «Յերկու շփանշան» պոեմից)

Աղատ ենք, նվիրված մեր յերկրին,
Պարիսպ ենք ու զբրահ նրա համար,
Ու խիստ ենք ու անանց թշնամու
Նենգամիտ դավերի համար:

Թշնամին թե դառնա հուր-կրակ,
Ամպ դարձած ջրհեղեղ կտեղանք.
Ամպ դառնա, — մրրիկի պես արագ
Մի հեքով յերկնքից կվանենք:

Հողմ դառնալ թե փորձի թշնամին,
Պահակ ենք մեր յերկրին, յերկնքին,
Պողպատյա ձուլլ պատնեշ կկաղմենք
Մեր անծայր հողերի յեղերքին:

Թարգմ. Ս. Ռ

Միշտ վեր, գեպի վեր և առաջ,
Թռչում ենք ճամբով անճանաչ:
Հաղթող ողաչուն վախ չունի,
Նման սավառնող թռչունի:

Մեզ հետ համաչափ՝ վերելում,
Արեվն է թռչում անդադրում,
Լուսինն է փայլում գիշերով,
Շողում արծաթե փեշերով:
Ամպեր, փոթորիկ ու մշուշ,
Պատում է, անցնում է զգուշ:

Ծաղկող մեր յերկիրը ջահել
Մեզ խինդ ու յեռանդ է տվել:
Տվածը բենդին չե միայն,
Այլ կամքն է յերկրի անսասան:
Տաք սիրտն է խփում մոտոռի,
Նման մեծ սրտին մեր յերկրի:

Լուսն ենք ինչպես ներքեվում
Մեր չող հայրենիքն է յերգում:
Տեսնում ենք աչքեր բյուրավոր,
Վոր մեզ են նայում պարծանքով,
Ու մենք ամպերից գեպ ներքեվ,
Հղում ենք ջերմագին բարեվ:

Յերկնի կապույտումը անափ
Մեր նավն է սուրում համարձակ:
Գտնում ենք նոր նոր ուղիներ,
Անցնում ենք ովկյան ու բեվեռ:
Յերկինքը՝ առած մեր թեփին՝
Նվեր ենք բերում յերկրին:

Միշտ վեր, գեպի վեր և առաջ,
Թռչում ենք ճամբով անճանաչ:
Հաղթող ողաչուն վախ չունի,
Նման սավառնող թռչունի:

ՄԿՐՏԻՉ ԿՈՐՅՈՒՆ

ԼԵՆԻՆԸ ՄԵԾ

(Խորհրդային հայկական ֆուկլորից)

1.

Ջանս քեզ ջան,
Բատրակ Խեչան,
Քո կիսամաշ, են ծանր ու մեծ,
Յոթ կարկատան փափախի տեղ,
Կեպիդ այդ նոր ու փառահեղ
Քեզ ո՞վ տվեց, քեզ ո՞վ տվեց,
— Իմ կիսամաշ, յոթ կարկատան փափախի
տեղ,
Կեպիս այս նոր ու փառահեղ,
Ինձ պարգեվեց
ԼԵՆԻՆԸ մեծ:

2.

Ջանս քեզ ջան,
Բատրակ Խեչան,
Քո չուլփալաս արխաղի տեղ
Կոստյումը քո այդքան չքեղ,
Քեզ ո՞վ տվեց, քեզ ո՞վ տվեց:
— Իմ չուլփալաս արխաղի տեղ,
Կոստյումը իմ այսքան չքեղ
Ինձ պարգեվեց ԼԵՆԻՆԸ մեծ:

Ջանս քեզ ջան,
 Բատրակ Խեչան,
 Քո ծվատված արայի տեղ
 Վերարկուն քո մահուդ չքեղ,
 Քեզ ո՞վ տվեց, քեզ ո՞վ տվեց:
 — Իմ ծվատված արայի տեղ,
 Վերարկուն իմ մահուդ չքեղ
 Ինձ պարզեվեց Լենինը Մեծ:

Ջանս քեզ ջան,
 Բատրակ Խեչան,
 Քո լաշկված, խեղճ լեզվի տեղ
 Այդ հուրհուրան, թրի նման
 Կտրուկ լեզուդ, սուր ու հնչեղ,
 Քեզ ո՞վ տվեց, քեզ ո՞վ տվեց:
 — Իմ հուրհուրան, թրի նման,
 Կտրուկ ու սուր,
 Ճարտար լեզուն,
 Ինձ պարզեվեց Լենինը Մեծ:

Ջանս քեզ ջան,
 Բատրակ Խեչան,
 Խուլ ու խարխուլ հոլիկի տեղ
 Մենյակդ ճոխ, կոկ ու լուսեղ,
 Արեւով լի, արեւակեղ,
 Քեզ ո՞վ տվեց, ո՞վ տվեց քեզ:
 — Իմ անարեւ հոլիկի տեղ,
 Մենյակս կոկ, ճոխ ու լուսեղ,
 Ինձ պարզեվեց Լենինը Մեծ:

Ջանս քեզ ջան,
 Բատրակ Խեչան,
 Դաժան կյանքի գորշ հատակից,
 Բիրտ տերերի ծեծի տակից,
 Ուրախ կյանքի պայծառ հանդես,
 Ո՞վ հանեց քեզ, ո՞վ հանեց քեզ:
 — Դաժան կյանքի գորշ հատակից,
 Բիրտ տերերի ծեծի տակից,
 Ինձ ճոխ կյանքի հանդես կանչեց
 Լենինը Մեծ, Լենինը Մեծ:
 Յեւ մենք հիմա կյանքով ազատ,
 Մեր աշխարհում այս լուսազարդ
 Մեծ Լենինի ջինջ փարոսով,
 Ատալինյան մտքի լուսով,
 Միրով, հույզով, կյանքով լիքը,
 Կերտում ենք մեր վառ գալիքը:

ՎԵՐՑՆԵՆՔ ՀՐԱՅԱՆՆԵՐԸ ՆՈՐ

Սվինները դրոշիկներով՝
 Վերցնենք հրաքանները նոր:
 Յեվ աշխույժ յերգելով՝ դեպի հրաձգային
 Խմբակները գնանք այսօր:
 Մե՛կ, յերկո՛ւ,
 Զա՛խ, ա՛ջ,
 Բոլորը շարքի՛:
 Առա՛ջ,
 Զոկա՛տ:
 Յերբ
 պատերազմ-մբրիկն
 ուրի նորից՝
 պետք է իմանանք ճիշտ նշան խփել
 և լավ կրակել:
 Քայլի՛ր
 կտրո՛ւկ,
 նշան՝
 հատո՛ւ:
 Իսկ յեթե շարժի յերկիրն իմ՝
 Բանակները իր—
 Սանիտարներ կլինենք մենք
 Բոլոր մարտերում:
 Սնտառում
 Ընկած վիրավորին
 Մերոնց մոտ կտանեմ՝
 Դրած պատգարակին:
 Անչո՛ւկ հետախուզելով,
 Զգույշ քայլելով՝
 Քարերի յետեից,
 ճյուղերի արանքից

Կգտնենք թշնամուն դիտակով:
 Սողում եմ յես ահա
 Գիշեր,
 ցերեկ—
 Մերոնց
 ոգնելու համար:
 Կարմիր դրոշիկներով՝
 Փայլում են հրաքանները նոր:
 Գնում ենք յերգելով՝
 դեպի հրաձգային
 Խմբակներն աշխույժով:
 Մե՛կ,
 յերկո՛ւ:
 Շարքո՛ւ:
 Քայլի՛ր
 Զոկա՛տ:

Բ. ԺԻՏԿՈՎ, Բ. Ի. ԻՎԱՆՏԵՐ, Ա. ՆԵԿՐԱՍՈՎ, Բ. ՇԱՏԻՆՈՎ

ԲԱՆՏԻ ԺՈՒՌՆԱԼԸ

(«Պատմվածքներ ընկեր Կիրովի մասին» գրքից)

Կոստրիկովը*), Շպիլովը և Պոպովը մնացին բանտում յոթ ամիս: Նրանց հաճախակի քարշ էյին տալիս ժանդարմական վարչութիւն և տաղտկալիորեն հարցաքննում, թե վո՞րտեղ ե տպարանը:

Բայց նրանք պատամխանում էյին, վոր վոչ մի տպարան չգիտեն և յերբեք այդ գործով չեն գրադվել:

Ընկերները չէյին ~~փառում~~: Նրանք նույնիսկ բանտում հնար գտան գաղտնի տպարան կազմակերպելու և տպագրելու «Բանտ» ամսագիրը:

Այդ ի՞նչպէս հաջողվեց նրանց:

Բանտում կար դեղատոն, կար և ատամնարուժ, վորը համակրանքով եր վերաբերվում դեպի հեղափոխութիւնը:

Հենց այդ բժշկի միջոցով անընկճելի կալանավորները ձեռք բերին ժելատին, գլիցերին և այլ պարագաներ: Դեղատանը սպիտայրոցի վրա խառնուրդ յեփեցին հեկտոգրաֆի համար, այդ հեկտոգրաֆով ել տպագրեցին ժուռնալը, վորտեղ կային հոգվածներ, ֆելետոններ և բանտային լուրեր:

Ամսագիրը քրեականների միջոցով ուղարկվում եր քաղաք, լույս աշխարհ:

Տոմսի համալսարանի ուսանողները, ստանալով այդ ամսագիրը, վորոչեցին վաճառել քաղաքական ձերբակալվածներէ ոգտին: Իսկ համալսարանում այդ ժամանակ սովորում եր վոչ վորպէս իսկական ուսանող, այլ վորպէս ազատ ունկրնգիր,— բանտապետի ոգնականը: Նա մի անգամ, առանց վորևե կասկածանքի, գնեց մի ամսագիր և քարացած մնաց:

Այս ի՞նչ ե: Իրենց մոտ բանտում տպագրվում ե դավադրական ամսագիր՝...

*) Ս. Մ. Կիրովը: (1906 թիւն Տոմսիում գաղտնի տպարան կազմակերպելու պատճառով բանտարկված եր ընկ. Կիրովն ընկերների հետ):

Նա ամսագիրը կոխեց գրպանը, վազեց բանտապետի մոտ և գեկուցեց նրան այդ մասին:

Այդ նույն գիշերը քաղաքական ձերբակալվածների խուցերը մտավ պետը մի խումբ հսկիչների հետ:

— Վո՞րտեղ ե ձեր հեկտոգրաֆը:

— Ի՞նչ հեկտոգրաֆ:

— Ի-ի՞նչ... Իսկ ինչո՞վ եք դուք տպագրում ահա այդ դարչելի թերթուկը.— գոռում եր պետը, թափահարելով բանտային ամսագիրը:

Ընդհատակյա հրատարակիչները լռում էյին և ըթի տակ ծիծաղում:

Սկսվեց խուզարկութիւնը: Բոլոր կալանավորներին միայն սպիտակեղենով քչեցին բարաք: Խուցերում թափ տվին բոլոր ներքնակները, բարձերը: Ման յեկան ամեն ծակ ու ծուկ և վոչինչ չգտան:

Իսկ հեկտոգրաֆը և ամսագրերը պահված էյին արտաքնուցում: Այնտեղ կար վառարան: «Հրմտարակիչները» հենց առաստաղի տակից հանելով աղյուսներ, բացված անցքի մեջ խցկում էյին հեկտոգրաֆը և թուղթը, հետո աղյուսները տեղն էյին դնում և շուրջը կավիճով չփում, համասարեցնում:

Կալանավորները շատ էյին կարդում, պարագում էյին խմբակներում, յերգեր էյին յերգում, իսկ յերբ խուցն իր փայտով ջիւններով և պարաչայի*) գարշահոտությամբ զգվեցնում եր սիրտ խառնելու աստիճան, նրանք յերբեմն գնում էյին յեկեղեցի, վորպէսզի վոտքերը քիչ բացվեն, կամացուկ խոսակցեն մյուս խուցերի ընկերների հետ և քրեականների միջոցով գրութիւն ուղարկեն ազատ ընկերներին:

Մի անգամ Կոստրիկովը, Շպիլովը և Պոպովը ուրիշ քաղաքական բանտարկյալների հետ հսկիչների ուղեկցությամբ գնացին յեկեղեցի: Յեկան, զույգերով կանգնեցին վոչ հեռու անուշահոտ յուղերով ոծված տիկիւններից՝ բանտային իշխանավորների կանանցից, վորոնք բաժանված էյին կալանավորներից ցանկով և հսկիչների շղթայով, ու սկսեցին, ըստ սովորության, փսփսալ:

Լղարուկ տերտերը, լսելով այդ, վորոչեց քարոզ կարգաւարտամբների անաստվածության մասին:

— Դուք կարծում եք, նրանք յեկել են աստծուն աղոթելու,— գոռում եր նա, ցանցառ մորուքը թափահարելով և

*) Շարժական արտաքնուց, վոր պահվում ե կալանավորների խուցում:

Ճատնացույց անելով ընդհատակյա հեղափոխականներին:
— Սրանք անաստվածներ են:

Յեւ հանկարծ յեկեղեցու լուսթյան մեջ լավեց Սերյոժա Կոստրիկովի հնչեղ ձայնը. «Հրաժարվենք ընկերներ, հին որենք-ներեց...»

Ծեր բանվոր Իվանովը միացավ յերգին իր թավ բամբուլ, և նրան հետևեցին բոլոր քաղաքական բանտարկյալները, — չարունակեցին «Մարտելեզան»:

Հսկիչները չլսած այդպիսի հանդգնությունից, վրա վազեցին և հրելով յեկեղեցուց դուրս հանեցին գավիթ, կանչեցին զինվորական ուղեկից պահակախմբին և նրանց ոգնությամբ կալանավորներին տեղավորեցին խուցերում:

Դրանից հետո անաստվածներին ել յեկեղեցի չեյին թողնում, բայց և լղարուկ տերտերը, Սերյոժա Կոստրիկովից իրատված, ել չեր համարձակվում սև հարյուրակային քարոպներ կարգարու:

Յոթ ամսից հետո ժանդարմական վարչությունը այդպես ել չկարողանալով գտնել գաղտնի տպարանը, «ապացույցներ չունենալու պատճառով» ազատեց բանտից Շախլովին և Պոպովին, իսկ Կոստրիկովին հիշեցրին իր նախկին «գործերը» և գատի տվին: Դատարանը վճռեց Կոստրիկովին բերդում նստեցնել յերեք տարի ժամանակով, բայց հետո, «հանցագործի» անչափահասության պատճառով, կրճատեց այդ ժամանակամիջոցը մինչև մեկ տարի և չորս ամիս:

Թարգմ. Զ. Անեմյան

Ֆ Ր Ո Ւ Ն Զ Ե

Այս գեպը մասին յես լսել եմ ուրիշներից և գեպը հերոս — ընկեր Ֆրունզեյից: Կարծում եմ այն, այլապես նա կկորչի և չի դառնա պատմության սեփականություն:

Այդ յեղել է, ըստ յերեույթին, 1921 թվին կամ 1922 թվի սկզբին: Ֆրունզեն Ուկրաինայի և Ղրիմի զորքերի հրամանատարն էր: Այդ ժամանակ կռիվներ եյին տեղի ունենում Մախնոյի և նրա ջոկատների հետ: Կուլակների և գյուղացիության բռնավոր մասի Մախնոյի վերաբերմամբ ունեցած համակրանքը կռիվը դարձնում էր շատ դժվար և յերկարատև:

Ֆրունզեն նախապատրաստվեց վճռական գործողություններ Մախնոյի հիմնական ուժերի լիակատար ջախջախման համար և ինքը դուրս յեկավ գործողության վայրը:

Մախնոյի դեմ գործող զորքերի շտապը գտնվում էր Կ. գյուղում: Այդ գյուղից քսան վերստի վրա յե Մ. չենը, վորտեղ չկար վոչ մեք զորքերից, վոչ Մախնոյի զորքերից: Մախնոյի զորքերը գտնվում էյին հեռույալ գյուղում:

Պետք էր իմանալ Մ. չենի տրամադրությունը և հակառակորդի դիտավորությունները: Ֆրունզեն հետախուզության դուրս յեկավ ինքը, վերցնելով իր հետ հրամանակատար սպային (արդյուտանտ) և յերկու պատվիրատարի (որդինարեց):

Պարզ ստավոտ էր: Յերբ Ֆրունզեն ձիով մոտեցավ չենին, հակառակորդի վոչ մի նշույլ չեր յերևում: Բայց վորքան մեծ յեղավ նրա դարմանքը, յերբ, դուրս դալով այդ չենի միակ փողոցը, նա տեսավ այնտեղ տեղավորված զորամաս, ընդմիջում նա ձին կանգնեցրեց ուղիղ մի խումբ մարդկանց առաջ, վորոնք, նստած տների մոտի հողաթմբերի վրա, մաքրում էյին հրացանները, կարգի էյին դրում գնդացիները:

Յերևում էր, վոր այդ զորամասը հենց նոր է յեկել չեն և կարճատև հանգստից հետո պատրաստվում է հարձակման:

Ֆրունզեն հասկացավ, վոր դա մախնովյան զորամասն է: Փողոցում խռնված մախնովական զինվորներն ել, վորոնք առաջին պահին վոչինչ չկատկածեցին, գլխի ընկան և զենքի դիմեցին:

— Սլացե՛ք տարբեր կողմեր...

Նա ինքը միանգամից յետ դարձրեց ձին և հետևից աղաղակ լսեց.

— Դա հո կարմիր հրամանատարն է...

Յերբ նա չենից դուրս թռավ և հասավ իրեն վոչ այնքան ծանոթ ճանապարհին, չուտով նկատեց հետապնդում: Նրա հետեվից էյին ընկել չորս ձիավոր: Ֆրունզեյի տակի ձին բացառիկ արշավող ձի յեր: Նա թռչում էր նետի նման: Հույս կար, վոր նրան չեն հասնի: Սակայն նրան հետապնդող մախնովականների ձիերն ել վառը չեյին:

Մախնովականներն արշավի ընթացքում սկսեցին կրակել Ֆրունզեյի վրա:

Գնդակները սուրում էյին, բայց Ֆրունզեյի և Մախնովականների միջև յեղած տարածությունը մեծացավ: Հանկարծ Ֆրունզեն նկատեց, վոր իր ձին վորոչ չափով վազքը նվազեցնում է, ուշադրությունը լարելով, նա ձիու պարանոցին արյուն տեսավ, գնդակը սահել էր պարանոցի վրայով, առաջացնելով խորը քերծվածք: Արյունը հոսում էր բավականին առատ: Դրությունն արդեն ավելի քիչ նպաստավոր էր դառ-

նում Թրունգեյի համար: Մախնովականները սլանում էին կատաղի արագութեամբ:

Թրունգեն չատ լավ հրացանաձիգ էր: Նա ուսից ցած քաշեց կարաբինը, շուռ յեկավ, կրակեց և յերկու կրակոցով ցած գլորեց իրեն հետապնդողներից մեկին:

Հետապնդումը շարունակվում է: Թրունգեյի ձիու ուժերն զգալիորեն թուլանում են: Նա վորոշեց արագորեն իջնել ձիուց և ուղղակի, անխնայ խփել հասնող մախնովականներին:

Այդ մանյովը հաջողվեց. մինչ նրանք գլխի ընկան, Թրունգեն կրակելով յերկուսին՝ ձիերից ցած դրեց: Այդ ժամանակամիջոցում մնացած յերրորդը նույնպես իջավ ձիուց: Թրունգեն թռավ ձիու մեջքին և առաջ սլացավ: Ձիուց իջած մախնովականը մի քանի անգամ կրակեց և Թրունգեն աջ կողքում զգաց ուժեղ ալքոց: Նա վիրավորված էր գնդակով, վորը ծակել անցել էր, բայց չէր կպել վոչ թոքին, վոչ վոսկրին:

Նրան այդ գնդակն ուղարկող մախնովականը թռավ ձիու վրա և ելի միառժամանակ շարունակում էր հետապնդել նրան, բայց, մենակ մնալով և, յերևի, չհամարձակվելով մենամարտել Թրունգեյի հետ, վերջ ի վերջո յետ մնաց:

Թրունգեն դեռ յերկար արշավում էր, բայց, նկատելով իրենից ձախ մի փոքրիկ դետակ, մոտեցավ նրան, ձիուց ցած իջավ, մի կերպ լվաց իր վերքը, լվաց ձիու վերքը և այդ ժամանակ տեսավ հեռվում գետի հակառակ ափին ինչ վոր մեկին, վորը հրացանից իրեն նշան էր բռնում: Դա մի վայրկյան էր: Դեռ չէր վորոտացել հրացանը, յերբ Թրունգեն, նկատելով դեպի իրեն նշան բռնողի կրծքին կարմիր նշան, կարողացավ ձայն տալ.

— Այդ յե՛ս եմ...

Բանից դուրս յեկավ, վոր նշան բռնողը պատվերատարներից մեկն էր, վորը Թրունգեյին ընդունել էր մախնովականի տեղ:

Պատահմունքն ազատեց Թրունգեյին մահից և վիրավորվելուց: Պատվերատարի հետ միասին Թրունգեն յերկար վորոնեց այն գլուղը, վորտեղ տեղավորված էր իրենց շտաբը և միայն ուշ գիշերը վերադարձավ յուրայինների մոտ:

Այս դեպքի մասին տեղեկացավ Քաղբյուրուն: Մի կողմից Թրունգեն հայտարարեց ամենամեծ անվահերություն, վճռակա՝ նություն, հնարագիտություն: Մյուս կողմից, վորպես զորքերի հրամանատար, նա չպետք է ինքը հետախուզության գնար:

Այդ բոլորը նշվեց համապատասխան կերպով:

Թարգմ. Զ. Անեմյան

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո, հենց առաջին օրերը Սիմյոնովկայի բոլշևիկները, վորոնցից շատերը դեռ նոր էին վերադարձել բանտից, աքսորից, կազմակերպեցին կարմիր զվարդիական մի ջոկատ: Հենց վոր գերմանական զնդերը շարժվեցին դեպի Ուկրաինա, ջոկատը դուրս յեկավ նրանց դեմ կռուվի: Մարտի կեսերին, յերբ ջոկատում մնացել էին միայն մի քանի տասնյակ մարտիկներ, նա կազմեց մի ելևիտն ու վերադարձավ Սիմյոնովկա՝ համալրման համար: Զոկատի ելևիտնը մնաց կայարանի պահեստի ուղիների վրա: Մի քանի օրից հետո Մնովսկուց Սիմյոնովկա յեկավ Շչորսն իր ընկերների հետ: Նույն օրը հավաքվեց Սիմյոնովկայի կուսակցական կազմակերպության ամբողջ ակտիվը:

Յեկավ կազմի մեկտեղը:

Շչորսն արդեն լսել էր նրա մասին: Շչորսը դարձանքով դիտում էր այդ ամբալինդ, թեթև կուցած մարդուն իր բոցավառ աչքերով, վորը պահպանել էր իր դեմքի առողջ, թուխ դույնը, չնայած դեռ պատանի հասակից տաժանակիթ՝ աշխատանքի մեջ էր յեղել Սիբիրում:

Շչորսը նստել էր մի կողմ, վորպես կողմնակի մարդ և լըսում էր նրանց խոսակցությունը: Նրա վրա վոչ վոք առանձին ուշադրություն չէր դարձնում: Հավաքվածների մեծամասնությունը նրանից մեծ էին: 23 տարեկան Շչորսը նախկին քաղաքական տաժանակիրների միջև նմանում էր մի պատանու: Ուսում էին Սիմյոնովյան ջոկատի ծանր վիճակի մասին: Չկար բավականաչափ դենք, սարքավորում, պարեն: Զոկատի դրամարկը դատարկ էր: Կարգապահությունը բոլորովին խախտված էր: Ժողովում հարց դրվեց, թե ի՞նչ անել առաջիկայում: Շչորսը մոտեցավ սեղանին ու ասաց.

— Ընկերներ, յես նախկին պրոպոգանդիստ եմ, հակառակին: Կուսակցությունն ուղարկել է ինձ ռեդուկցյան: Ուսակցությունների համար մենք ժամանակ չունենք: Գերմանացիներն արդեն Գոմելումն են: Յես առաջարկում եմ...

Բոլորն իսկույն լարեցին ուշադրությունները, կարծես հենց նոր նրանք նկատեցին այդ մարդուն:

Նա առաջարկեց մշակել ներքին կարգի խիստ կանոնները. «Մարտիկը, վոր դուրս է գալիս կովից առանց իր հրամանատարի կարգադրության, գնդակահարվում է, վորպես դավաճան»:

Նրան առարկում եյին. «Շատ խիստ ես, ընկե՛ր»: Իսկ նա պատասխանում էր. «Հեղափոխությունն ե պահանջում այդ»:

Շչորսի առաջարկությունները մի քանիսին թվացին կրտուռի, խիստ, վտանգավոր, անիրագործելի: Սակայն վերջիվերջո մեծամասնությունն ստիպված էր համաձայնել այդ առաջարկներին:

Ջոկատի գրամարկզը լրացնելու համար վորոշվեց արտակարգ տուրք դնել Սիմյոնովյան կուլակների և վաճառականների վրա: Մյուս ուր Շչորսին առաջարկեցին ընդունել Ջոկատի հրամանատարությունը:

Վոդլ Սիմյոնովիան վոտի եյին հանել: Յանկապատերին հայտարարություններ եյին փակցրած Ջոկատի մեջ կամավորներ հավաքադրելու մասին: Մի քանի ընկերներ մեկնեցին չրջակա գյուղերը, ագիտացիա անելու և զենք հավաքելու համար:

Կամավորները գալիս եյին Շչորսի մոտ մեկ-մեկ և խմբերով: Կնեաներ, վար հարց ու փորձի յեր յենթարկում բոլոր Ջոկատ մտնողներին, աշխատում էր ամբողջ ուրը:

Յերբեմն Շչորսը մի կողմ կանգնած, լուռ ահանջ էր դնում խոսակցությանը և հանկարծ արագ, կտրուկ քայլերով մոտենում էր կամավորին, ու ուղիղ նայելով նրան, հարցնում էր.

— Պատրաստ ես հիմա կյանքդ տալու հեղափոխության համար:

Յեվ յերբ տեսնում էր, վոր կամավորը չփոթված և անսպասելի հարցից, ասում էր արհամարհանքով.

— Վախկոտներ մեզ պետք չեն: Խուճապ պիտի տարածես: Հետո հրամայում էր.

— Հետ դա՛րձ, դեպի տուն, քայլով մա՛րչ:

Վոմանք գալիս եյին տրեխներով, Շչորսն ասում էր նրանց.

— Յեթե կոչիկներդ տանն ես թողել, յետ դարձիր ու բեր: Մենք կոչիկներ չունենք:

Ջոկատ եյին գալիս նաև բալականին թվով նախկին ճակատային զինվորներ: Վոմանք գալիս եյին հրացաններով: Մոտ քսան տարեկան մի յերիտասարդ բերել էր նույնիսկ մի հաստոցավոր զնդացի: Ներկայանալով, նա պատիվ տվեց ու զեկուցեց:

— Ներկայանում եմ ձեզ: Գնդացրորդ Ժիվոնոզ: Խնդրում եմ հաշվեդրել բոլշևիկների կուսակցության մեջ:

Մոտ տաս ուրվա ընթացքում մինչև 300 հարյուր մարդ մեծապես ջոկատ:

Շչորսը մի քանի շարքային պարապմունքներ անցկացրեց նրանց հետ, և հետո տեղավորելով վոդլ Ջոկատի գույքն եղելունում, ուղևորվելու ազդանշան տվեց: Ջոկատը շարժվեց յերկաթուղով դերմանացիների դեմ, վորոնք արշավում եյին Գոմելի կողմից:

„Пионерск. Правда“-ից

ՅԵՐԳ ՎՈՐՈՇԻԼՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Տափաստանի արշավանքն ենք մենք հիշում,
Հեռունների բոց հրդեհը սմբուլի,
Բանվորական դասակներն եյին կովում,
Գնդեր կազմած, մարտիկները քաջարի:

Քայլում եյինք մենք արյունոտ վերստերով
Դեպի Ձիրը, վոր սպիտակն եր ավերել,
Յեւ վախում եր ուղմի սալի մոտ, կողքով,
Մի մարտական հրամանատար անվեհեր:

Կովի բոցից խանձված դեմքով, աննահանջ,
Դու թշնամու սեղմ ողակն եր նա պատուել,
Կռիվներում, իրր ընկեր անդամաճան,
Մարտիկների ցավն ու խինդն եր նա կիսել:

Հողմն եր փչում, ձյուն եր մաղվում անընդհատ,
Դոնի այն կողմ բուքն եր ազատ ման դալի,
Դնդապետի քայլն եր ամուր ու հաստատ,
Նա չհանձնեց Դոնը կովում ահուելի:

Նա դաս տվեց իր բանակին ռազմական,
Նրամատներում, պատերազմի ժանդ ժամին...
Նա չհանձնեց Յարիցինը անսասան,
Պարտվեց, փախավ պրոլետարի թշնամին:

Դիտենք այսօր, վոր հզոր ենք ու զորեղ,
Ապագայում թե վոր կռիվ ելի լինի,
Վորոշիլովը լայն ուղիով իր անչեղ,
Իրր ընկեր, դեպի կռիվ կտանի:

Թարգմ. Հովհաննիս Պողոսյան

(Հատված նույնանուն գրքից)

Հոկտեմբերի վերջին որերն են: Յերկրի վրա կախվել են ծա-
նրը արձճյա ամպեր: Նրանց միջից յերբեմն-յերբեմն նայում է
աշնանային պաղ արևը, բայց չուտով նորից թաղնվում է: Հյու-
սիսային քամիները տափաստաններում մոլեգնում են, չորա-
ցած, դեղնած փետրախոտը փախչում է նրանց պաղ գրկախառ-
նություններից: Իսկ նրանք սլանում են դեպի Մուգոջար հեռա-
վոր լեռների դադաթները:

Սակայն հյուսիսի ցուրտ քամիները, վոր հպատակեցնում
են տափաստանների խոտերին, լեռների հուժկու բլրաշարքերի
առաջ անդոր են, և այնտեղ դադարում է նրանց անզուսպ թը-
ռիչքը:

Ցուրտ է: Վտոքերը տառչում են... Շինեկներն ել չեն տա-
քացնում... Մի քանի կարմիր բանակայիններ վոչխարի մոր-
թուց փափախ են ծածկել: Այդ փափախները Մուկայն է կա-
րում, փափախներին կայցրած կարմիր ժապավենիկներն Ակրամն
է բերում, նա հաճախ զնում է չտարն Ակայուրինսի կայարանը.
և այնտեղից բերում է այդ ժապավենիկները:

Ինքն Ակրամը կարմիր յերիզ ուներ կարած վոչ միայն փա-
փախի վրա, այլ և կրծքին կարմիր փոքր ժապավեն և մորակի-
կի կոթը փաթաթած է կարմիր կտորով: Նրա Յումրանի սանձը
նույնպես վոլորած է կարմիր ժապավենով:

Վերջին որերը մարտեր չկային: Սակայն կարմիր բանակա-
յինները մռայլ եյին և դժգոհ: Ձմեռը սարսափեցնում եր:

Յերեկոյան հայտնի յեղավ, վոր դիշերը կամ լուսադեմին
սպիտակները հարձակման կանցնեն:

Այդ քանը Բիլլային հաղորդեցին առևտրականները, վոր
զալիս եյին սպիտակների կողմից, սակայն նա շատ չեր հավա-
սում նրանց:

Ըստ լուրերի այս անգամ պետք է մեծ ուժեր հարձակվեն. յերկաթուղու ճախ կողմից չորրորդ Բաշկիրական գունդը, ա- ջից՝ Սպայական գունդը, իսկ թեկերից՝ կազակների գնդերը: Բացի այդ՝ Բաշկիրական և Սպայական գնդերում իբր թե կան ութական գնդացիներ և մեծ քանակությամբ պայթուցիկ գըն- դակներ:

Շտաբից ցուցմունքներ ստանալով, Ախտյամովը և Բելյա- լը սկսեցին պաշտպանության պատրաստվել: Հեռախոսիչ Սեր- գեևը կապ հաստատեց շտաբի հետ, վորը Յայ կայարանում էր գտնվում: Կոմունիստներն իրենց կուսակցական տոմսերը հանձ- նեցին Ախտյամովին:

Կես գիշեր է: Շուրջը լուսթյուն է տիրում, սպիտակների կողմից վոչ մի ձայն չի լսվում: Աշնանային ամպերը, վոր յերե- կոյան ծածկել էին յերկինքը, այլ ևս չկան: Փայլվում են բյուրավոր աստղեր:

Ժամանակ առ ժամանակ ինչ վոր տեղ բարձրում լսվում է- յին տաք յերկրներ թռչող կուռնիկների և սագերի կանչոցները:

Կարմիր բանակային խեսամին, վոր արդեն կարողացել էր փոս փորել և այնտեղ տեղավորվել, դիմեց Յամագուլին, վորը նույնպես վերջացրել էր խրամատ փորելը նրանից յերկու քայլի վրա և հրահնատ էր շինում:

— Գիտե՞ս, Յամագուլ, անցյալ տարի, ճիշտ այս ժամանակ, յերբ սկսվեց սագերի վերադարձը, մեր գյուղում սկսվեցին «տալա-ումյալյարները»^{*}):

— Յես «տալա-ումյալյարները» համար ժամանակ չունեմ, հրահնատը վոչ մի կերպ չեմ կարողանում հարմարեցնել: Մերի տախտատան է, նույնիսկ տաշեղ չես գտնի, իսկ ճմբերը բոլորու- վին չոր են, չարունակ փչրվում են, — պատասխանեց Յամա- գուլը:

— Իսկ ինչի՞ց է պետք հրահնատը, — սկսեց խիսամին ան- հոգ դեմքով: — Սա գերմանական պատերազմը չէ: Հենց վոր սպիտակներն սկսեցին առաջ խաղալ, գլուխդ պահիր և կրակիր քեզ համար: Կդիպչես լավ, չես դիպչի, ելի վոչինչ:

Յամագուլը միանգամից չափաախանեց, կանոնախորեց հրահնատը և միայն գրանից հետո գլուխը բարձրացնելով՝ ա- սաց:

— Դու, խեսամի, մի՞թե խորհրդային իշխանության մոտ սրավարձ բանվոր ես դառել: Ի՞նչ է նշանակում. «կդիպչես լավ»:

^{*}) Տալա-ումյալյարներ — հասարակական ոգնություն և տնային մահուկ պատրաստելիս:

չես դիպչի, ելի վոչինչ»: Դու, յեղբայր, չափաախոսիր, բայց չափ ու սահման իմացիր...

Կես գիշերին հեռախոսյոցները մի անգամ ևս չընկնին առա- ջավոր դիրքերը: Ամեն ինչ հանգիստ էր:

Ձիավոր խմբերի մոտից սլացավ անհանգիստ Ակրամը. այնտեղ նույնպես հանդարտ է:

Գիշերը ցուրտ է, կարմիր բանակայիններն անվերջ վեր են թռչում, թռչկոտում են տեղում, թափահարում են ձեռքերը, վորպեսզի տաքանան:

Բելյալն իր հարյուրյակով տեղավորվեց լեռնագոգում: Լե- ոան վրա յերեք ձիավոր դիրք են կանգնել: Յերկաթուղու ճախ կողմից՝ Սալավատն է իր գործարմրով, ավելի ձախ՝ փոքր լիճ է...

Կարմիր խամեստը հեռախոսեց ափի յեղեգնուտը:

— Վոչ վոք չկա, գոնե մի ձկնիկ խայտար, — ասաց նա, վերադառնալով:

Լուսադեմից առաջ խիստ քամի փչեց. մի վայրկյան լույսի չերտը յերևաց, և նորից խավարը պատեց յերկիրը:

Հենց վոր տրեկերը շառագունեց, Ակրամը սլացավ և հաղոր- դեց:

Յերկաթուղու ճախ կողմից մի հետևակ գունդ շարքերով դնում էր մինչև կիսակայարանը: Անցնելով կիսակայարանը, չղթա կաղմեց և այժմ առաջ է վազում, իսկ աջ կողմում գեռ վոչինչ չի յերեւում...

Հաղորդելով այս տեղեկությունը, Ակրամը սլացավ Բելյա- լի խմբի մոտ:

Ախտյամովը հրամանատարների միջոցով չղթային հաղոր- դեց հրամանը՝ կրակել, յերբ թշնամին բոլորովին կմռանա:

Սկսեց լուսանալ: Մարտիկները նկատեցին, վոր Չորրորդ բաշկիրյան գունդը վազում, անցնում է խմբակներով:

Սպիտակներն առաջ թողին ամբողջ Չորրորդ բաշկիրական գունդը, իսկ պահեստում դնում էր Սպայական գունդը:

Իսկ յերկաթուղու աջ կողմը միանգամայն մերկացվել էր:

Բաշկիրական գնդի վրա առաջին անգամ միահամուռ գըն- դացրային կրակ բացին յերկրորդ գումարտակի յերկու գնդա- ցիքը:

Գնդացիներն տրաք-տրաքոցը ցրեց լուսադեմի տնդա- բությունը:

Գնդացիներին հետո համազարկ տվին վաշտերը և անցան հաժախակի կրակի:

Բաշկիրական գունդը մի քանի րոպե անշարժ պսակել էր գետնին:

Չինվորներին մտրակներով քշող սպաների բարձր հայհոյանքը նորից փոքրիկ հանեց գունդը և նա «Ուոտ» բացականչությունով հարձակվեց կարմիր բանակայինների վրա:

Կարմիր բանակայինների միահամուռ կրակը նորից քայքայեց սպիտակների շարքերը: Մի քանիսն ընկան գետնի վրա, ուրիշները փորձում էին աննկատելիորեն հեռու սողալ: Սպիտակների շարքերում նորից լավեցին հայհոյանք և աղաղակներ, նրանք առաջ նետվեցին, կատաղությամբ գոռալով և բաղձաթիվ վիրավորներ ու սպանվածներ թողնելով կարմիրների մահացու կրակի տակ: Մինչև կարմիրների զիրքերը ընդամենը յերկու հարյուր քայլ էր մնացել:

Հաշվի առնելով փամփուռների փոքր պաշարը, Ախալամովն արդեն մտադրվում էր գրոհի անցնել, յերբ անսպասելիորեն, կայծակի արագությամբ Սալավատի զորախումբը գրոհեց սպիտակների աջ թևի թիկունքը:

Նախորդ իրադեկ լինելով Սալավատի այդ զորաշարժի մասին, Բիլյալը նույնպես անսպասելիորեն հարձակվեց սպիտակների ձախ թևի վրա:

Այդ անսպասելի հարվածը յերկու կողմից Բաշկիրական գնդի մեջ չփոթություն առաջ բերեց: Նա խուճապի մատնված սկսեց հեռ նահանջել, իսկ Սալավատի գունդը կրակ բացեց նահանջողների վրա, փորն էլ ավելի մեծ խուճապ առաջացրեց Բաշկիրական գնդի զինվորների մեջ: Սալավատը իր հեծելազորի գլուխն անցած, խրվեց փախչող զինվորների մեջ: Կարմիր բանակայիններն սկսեցին աջ ու ձախ կոտորել, սակայն Սալավատի զորեղ ձայնը նրանց կանգնեցրեց:

— Անճատուր յեղողներին ձեռք չտալ, ընկերներ... —

Ինքն էլ հասավ փախչող սպային և թրի մեկ հարվածով վերջ տվեց նրա կյանքին:

Լսելով Սալավատի վերջին խոսքերը, մոտավորապես քսան զինվոր բաշկիրներ չպրտեցին հրացանները և ձեռքերը բարձրացրին վերև:

Կարմուխամետը և էլի մի քանի կարմիր բանակայիններ շրջապատեցին նրանց ու պահվելով Սալավատի գնդի գնդացիներից, գերիներին արագորեն տարան լճի մոտ:

Յերբ նահանջողները միացան Սալավատի գնդին, այնտեղ լավեց անկանոն հրացանաձգություն:

Բաշկիրական գնդի շարքից կես ժամ հետո, Սալավատի գունդը հարձակման անցավ: Սակայն Յալսանից յեկած զրահա-

զրնացքը հրանոթներից կրակ բացեց և Ախալամովի գումարտակի հետ ստիպեց Սալավատի գնդին նահանջել, թողնելով տասնյակներով սպանվածներ և վիրավորներ:

Մարտը շարունակվեց մինչև յերեկո: Բիլյալը հետապնդում էր նահանջողներին, այդ ժամանակ կազակների հարյուրյակը փորձեց նրան շրջապատել, սակայն Յալսայի վրա հասած զորախումբը կազակներին գրոհեց թևից, և նրանք փախան:

Յերբ Սալավատի գունդն սկսեց առաջ խաղալ, Բիլյալը վճռեց անցնել նրա թիկունքով և հետացավ խորքը: Անսպասելիորեն յերևացին մի կողմից բաշկիրական հեծելազորը, իսկ մյուսից՝ կազակները: Բիլյալն իրեն չկորցրեց և վճռեց իր խրճով նահանջել դեպի լեռնագագը: Բաշկիրական հեծելազորի մի մասը սլացավ նրա հետևից:

Արդեն վրա յեր հասնում յերեկոն, յերբ Բիլյալը կանգնեցրեց իր զորախումբը:

Սպիտակները մնացին հեռու հեռու: Հոգնած կարմիր բանակայինները ցած իջան փրփրած ձիերից: Նահանջի ժամանակ Գաֆարը կորցրել էր իր ձին, գնդակը պոկել էր Յումբանի գավախի կաշին:

Բիլյալը կորուստներ չուներ: Նա մարտիկներին հարց ու փորձ էր անում նրանց ինքնազգացման մասին և ուրախությամբ լսում էր նրանց խոսակցությունները:

— Յես արդեն հասնում եկի մի կազակի և այն է թուրք վրա էյի բերում, յերբ նրա ձին սայթաքեց ու նա դուրս թռավ թամբից: Այդպես էլ հհաջողվեց նրան վերցնել, — պատմում էր մի կարմիր բանակային:

— Յես նույնպես հասա մի սպայի: Նազանը բռնել է և կրքակում է ինձ վրա, իսկ ինքը շարունակ աչքերն է թարթում, յերեկ աչքերը վատ էյին տեսնում, — վոչ մի գնդակ ինձ չկապվ:

— Համա թե այսօր տաք էր հա՛: Բայց թե սպիտակները լավ ստացան... —

— Այդպես էլ պետք է: Ուրիշ անգամ նրանք ցանկություն չեն ունենա համառելու: Ահա կտեսնես, մի քանի օր... և նրանց հոտն էլ չի լինի այստեղ... —

Հանկարծ վոչ հեղվում յերևացին հինգ ձիավոր:

Տեսնելով կարմիր բանակայիններին, նրանք կանգ առան:

— Սպիտակներ են, — գոչեց Ակրամը:

— Հեծեք ձիերը — հրաման տվեց Բիլյալը:

Չինվորները շուտ յեկան: Մարտիկները շտապելով նոր հրամանի, սլացան նրանց հետևից:

Մի քանի րոպեյից հետո սպիտակների հետախուզություն

ընկալի ոգակի մեջ, վորը հետզհետե սեղմվում էր: Չորս զինվոր գետին չպրտեցին հրացանները և թրերը, իսկ հինգերորդը, վոր ուսադիրները վրա յերեք վրակար ունեւ, առաջնորդակելով ձին, փորձում էր փախչել: Բիւլյալն ինքը զինաթափ արեց նրան:

Գաֆարը մոտեցավ ունտերին և դայրացած գոչեց.

— Գու ի՞նչն էր պակաս, չուն,— և կտրուկ շարժումով սուկեց նրա ուսադիրները:

Բիւլյալը ձեռքով հետ քաշեց Գաֆարին և ասաց.

— Ձեռք մի՛ տա...

Բիւլյալը չզիտեր, վոր այդ դերին Գաֆարի յեղբայր Մագֆարն է:

Գաֆարը զղջում էր, վոր նրան չի գնդակահարել հենց տեղում: «Այդ ինչպե՞ս յեղավ,— տարակուսում էր Գաֆարը,— Հա՛: Նա իր վրա չի փորձել կուլակի մտքակը, անհոգ մեծարել է իմ մեջքի հետևում...»

Ծեր Շիգարն արածացնում էր տանուտեր Մագդիի հոտը, իսկ Գաֆարն արածացնում էր նրա ձիերի յերամակները, հերկում էր նրա հողը, հարում խոտը, կոտորում փայտը: Մագդի զուգը դեռ բուլբուլին փոքր էր, իր մոր մահից հետո Գաֆարը ստիպված էր խնամել Մագֆարին: Թեև հայր և վարդի Մագդիի մոտ բատրակ էյին, սակայն Մագֆարին նրանք ուղարկում էյին ուսական դպրոց: Հաղար իննհարյուր տասնմեկ թրվին, մի ձմեռային ցուրտ ուր, ծեր Շիգարը կարճատև հիվանդությունից հետո մեռավ. հետևյալ տարին Գաֆարին զինվոր տարան: Մագֆարը շարունակում էր սովորել և նրան բանակ չտարան. յեղբայրը ծառայության մեջ էր և նրան ազատեցին յերրորդ կարգի արտոնությունով:

Դրանից հետո նա թողեց ուսումը և գործակատար դարձավ մի մուլի մոտ, վորը խոչոր առևտուր ունեւ: Սկսվեց գերմանական պատերազմը: Յեվ այստեղ Մագֆարի բախտը բանեց: Աղան նրան ոգնեց ազատվել զինվորությունից. պատերազմի ժամանակ մուլի գործերը հաջող գնացին և Մագֆարը դարձավ ուլազ գործակատար:

Հաղար իննհարյուր տասնութ թվի դարնանը, յերբ Գաֆարը վերադարձավ ռազմաճակատից, Մագֆարն արդեն ինը նուրույն առևտրական էր, ունեւ խանութ, տուն, կով և ձի. րնտանիք էր կազմել. խանութում առևտուր էր անում կիներ, իսկ ինքը գնումների համար, չըջում էր խոչոր շուկաներ, հաճախ լինում էր Սամարայում, Ղազանում, Որենբուրգում:

Գաֆարին նա գիտավորեց սիրալիւր կերպով.

— Փառք աստծո, վոր վողջ ու առողջ ես վերադարձել. Գաֆար աղա, այժմ գործի անցիր: Յես մի ձի ել եմ գնում: Դա ել գիտես, վոր հաճախ հարկ ե լինում չըջագայել առևտրական գործերով, իսկ դու այստեղ տնտեսությամբ զբաղվիր... յեթե ամեն ինչ հաջող գնա, դարնանը քեզ կամուսնացնենք...

Այդ խոսքերը շատ վիրավորեցին Գաֆարին, սակայն նա լռեց և յեղբորը չասաց, վոր փախել է ռազմադաշտից: Մի քանի որից հետո նրան բռնեցին վորպես դասալքի և ուղարկեցին պահեստի գումդ: Այդ ժամանակից սկսած Գաֆարը վուչ մի տեղեկություն չէր ստանում յեղբորից...

Յեվ ահա այսօր վիճակվեց հանդիպել:

ԴՈՒՊՐԵՍ ԻՐԱՐՈՒՐԻ

ԼԻՆԱ ՈՂԵՆԱՅԻՆ

Դու մեզ հետ չեյիր, բայց մենք զգում էյինք, վոր դու մեր միջևին ես: Դու մեզ պետք էյիր... Մենք չեյինք կարող քեզ փոխարինել քո դիրքի վրա, վորովհետև դու միակն էյիր: Միշտ աշխուժ, գոծունյա, սիրալիւր, նվիրված, ծիծաղկոտ,—դու անչեղորեն հավատացած էյիր ապագային՝ նույնիսկ ամենածանր րոպեներին... Յեվ ահա այժմ դու չկաս... Լինա Ողենան մեռավ, այսպես մեզ ասացին, բայց մենք դրան հավատալ չեյինք կարող: Չենք կարող հաշտվել այն մտքի հետ, վոր դու ընդմիշտ հեռացար մեզնից:

Մեզանից ամեն մեկի համար Լինա Ողենան քույր էր, ընկերուհի յեր, ընկեր էր: Ինչ դժվար է հաշտվել այն բանի հետ, վոր այլևս չես տեսնի նրան, չես լսի նրա ձայնը, նրա կատալոնական արտասանությունը, նրա ճառերը աշխատանքի վճռական հաղթանակների պատրաստվելու, փաշիզմը վուչնացնելու մասին...

Լինա, թանկագինս... Իմ աչքերը լցվում են արտասուքով, բայց լաց լինել չեմ ամաչում, վորովհետեւ յես վողբում եմ քեզ, չե՞ վոր դու մեզ համար հաստատուն հույս էյիր յերիտաւորության դատարարական տիտանական գործում. չե՞ վոր դու մեր ամենատիրելի ընկերուհին էյիր, մեր քույրը... Դու առաջինն էյիր աշխատանքում, ինքնագոհման մեջ:

Լինա Ողենան կանգ չէր առնում վուչ մի անձնագոհության առջև, չնայած իր յերիտաւորությանը, նա տարիներն անց էր

կացրել ընդհատակում, առկունությամբ տարել եր բանտի տան-
ջանքները...

Հոկտեմբերի հիշատակելի օրերին նա վերցրեց հրացանը և
զրավեց իր պոստը... Նա վիրավորված էր...

Յերբ հիշում եր, թե ինչպես էյին փախչում ռեակցիոներ-
ների զորքերն ընկերների ջոկատի առջևում, վորոնք զինված
էյին Բարսեղյանում զրաված հրացաններով,— այն ջոկի առ-
ջևից, վորի հոգին եր նա ինքը,— Լինան վարակիչ հոգում եր
և նրա աչքերը ցորում էյին կովի հիացմունքով:

Նա, ինչպես վոչ վոք, սիրում եր իր յերկիրը, իր Կատա-
լոնիան, վորը յերազում եր զարձնել ազատ՝ ինչպես աղգային,
այնպես ել սոցիալական խմաստով, սակայն խոր դասակարգա-
յին զգացմունքը զրգում եր նրան պայքարել միաժամանակ թե
իր ժողովրդի և թե ամբողջ ժողովրդի, բոլոր ճնշվածների
ազատագրման համար:

Հանցավոր խռովարարությունը հանդիպեց նրան Ալմերիա-
յում, և Լինան, կատալոնուհին, կատալոնիայի ըզձերի բոցա-
վառ մարտիկը, հեղափոխական պարտք համարեց կանգնել առ-
դալուզյան իր յեղբայրների շարքում, վորպեսզի նրանց վոգի-
վորի իր սրինակով, վորպեսզի յեթե պահանջվի, զոհի կյանքը,
վորպեսզի զոհվի հանուն հեղափոխության:

Նրա մահը նույնպես և հերոսական սխրագործություն և:
Լաֆուենտե Աիդաները, Լինա Ողենաներն առաջանում են մի-
այն ժողովրդի մեջ, վորն իր կյանքն ստեղծում և մշտական
ինքնագոհությամբ, անանուն սխրագործությամբ, մեծագույն
ինքնահրաժարումով:

Լինա Ողենան միշտ հիշում եր Աիդա Լաֆուենտեյին. ինչ-
պես և նա, Լինան յեվս մահացում, կատարելով սխրագործու-
թյուն, վորը կանաչացնի բրոնզը. նրա անունը միշտ կմնա
խաղանական հեղափոխության պատմության մեջ:

Մեր ընկեր Պրեաեյու հետ միասին նա ղեկավարում եր
Գրենադայի մոտ դապավորված զորասյունը, ուրիշ ընկերով
ուղեկցությամբ նա անցավ առաջավոր դիրքերից: Նրանք մո-
լորվեցին և ընկան հակառակորդի զոնան, նրանք պաշտպանվում
էյին, նրանք զործածեցին իրենց ատրճանակների բոլոր փամ-
փուշաները՝ կրակելով իրենց չըջապատող թշնամիների վրա:
Լինան թանդ վաճառեց իր կյանքը. վերջին գնդակը հատկաց-
րեց իրեն, նա չցանկացավ հանձնվել թշնամիներին—և ինք-
նասպանություն գործեց: Նրա դին թշնամիները տարան
Գրենադա, ինչպես հաղթության ավար:

Նրա հետ կովոյ, նրան անասման սիրող բանվորները,
չյուղացիները, զինվորները, նավաստիները և ողաչունները ցա-
վից սեղմում են այժմ բուռնցքները և կատաղորեն խոստանում
են նրա փոխարեն վրիժառու լինել:

Նրանք այդ խոստումը կկատարեն... Յեվ վաղը, յերբ Փա-
շիզմը վոչնչացնող ժողովրդի հանդիսավոր յերգերը կհնչեն
Գրենադայի բոլոր փողոցներում և հաղթական դրոշները կծա-
ծանվեն Ալիտարի վրա, վորպես անցած փառքի հուշարձան,
Լինա Ողենայի, իր վողջ կյանքը Գրենադայի ազատագրման հա-
մար նվիրված պատանի կոմունիստուհու մասին, կվերապրեն
հիշողությունները, ապագա սերնդին պատմելով ազատություն
ձեռք բերելու համար անցած դժժան ուղիի մասին:

Լինա Ողենա՝ Յերիտասարդության փառս: Հերոսության
և ինքնադոհման հիանալի օրինակ: Քո զոհարելված գիակի ա-
ռաջ խոնարհվում են տխրությամբ համակված մեր դրոշները:
Դու անմահ զարժար: Վաղը, յերբ վոչնչացված կլինեն քո դա-
հիճները, մենք կսփռենք քո մարմինը ծածկող Գրենադայի ա-
զատ հողի վրա մեր քնքնության և սիրո անթուղած ծաղիկները:
Մենք քեզ յերբեք չենք մոռանա, և քո անունը կդառնա դրոշը
բոլոր կանանց, վորոնք պայքարում են Փաշիզմի և կեղեքման
դեմ:

ԶԻՆԱՅԻ ՊԻՈՆԵՐ—ՀԵՏԱՆՈՒՅՁԸ

Իմացիբ անվրեպ գնդակ արձակել,
Թշնամու աչքից թուզթ տանել թագուն,
Սովորիբ կարգալ հրթիռի լույսեր,
Ազդանչան տալ ու մնալ տուկուն:

Վարժվիր ճամբերին, արահետներով
Առաջնորդիր դու անվհատ միայն.
Դաժան, խիստ կռվի այս մեծ ուրերին
Ու լույս գալիքին դարձիր ջեն-տա-այն*):

Կուլակը նենգ է, չար ու պերճախոս՝
«Դադարե՛նք կռվել, անդորր մեզ»... Կասի,
Պրոպագանդ արա, կարմիր հետախույզ,
Դասակարգային պայքարի մասին:

Ասա՛ գեղջուկին, մայր հողն ել մեզ հետ
Մեր իսկ քրտինքով թեև հագեցած,
Զի՛ տա բրինձ, քանի աղքատն ու կուլին
Տերերին բոլոր չեն գլորել ցած:

Թարգմ. Ս. Ոհանյան

*) Հետախույզ

ԱՆՏԵՍԱՆԵԼԻՆ ՊԱՏԵՐԱԶՄՈՒՄ

Մեղուներին ուսումնասիրող մարդիկ Վաղուց միջոց եյին
փնտռում փեթակի կյանքն ամեն ուր այնպես դիտել, վոր նրա
բնակիչներին չանհանդստացնեն:

Վերջապես այդ նպատակի համար նրանք հորինեցին փեթակ
ապակյա կափարիչով: Մեղուները նրա մեջ ապրում և աշխա-
տում են ճիշտ այնպես ինչպես և՛ սովորական փեթակի մեջ:
Նրանք նույնիսկ չեն կասկածում, վոր նրանց ամբողջ ժամանակ
հետևում է մի ինչ վոր հառած աչք:

Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ մարդիկ ընկան,
թերևս նույնպիսի դրության մեջ, ինչպիսին այդ մեղուները:
Նրանց սկսեցին հետևել վերևից, յերկնքից, թշնամու ողաչու-
ների աչքերը:

Իսկ այնտեղ, վորտեղ ընկնում եր թշնամու հայացքը, նրա
հետևից վայր եյին ընկնում նաև նրա ուսմբերը:

Ինչպե՞ս թագնվել այդ հայացքից, ինչպե՞ս խաբել նրան:
Հարկավոր է անտեսանելի դառնալ: Սակայն մի՞թե մարդ կարող
է անտեսանելի դառնալ:

Իհարկե, կարող է: Մենք բոլորս ել մանկությունում տափ-
կընոցի յենք խաղացել: Թագնվել այդ նշանակում է աննկատե-
լի, անտեսանելի դառնալ:

Ահա և պատերազմում ներկայումս գործադրում են տափկ-
նոցու բոլոր ձևերը. ոգտագործում են ամեն տեսակի թագըս-
տոցները, անտառը, գիշերային մթությունը, մառախուղը:

Սակայն վոչ գիշերվա մթությունը, վոչ մառախուղը պատ-
վերով չեն յերևում հենց այն ժամանակ, յերբ նրանք հարկավոր
են: Զի՞ կարելի, արդյոք, յերևիցե սեփական ցանկությամբ սո-
վորել գիշեր առաջացնել: Զկա՞ն արդյոք, այնպիսի գործիք-
ներ, վորանցով կարելի լիներ որը ցերեկով գիշեր բերել:

Այդպիսի գործիքներ արդեն կան: Այդ ծխազլանակներն են:
Նրանք պահապատ գնացքը, տանկը կամ մարտիկների զորա-

խումբը պատում են թանձր խափարով, կարծես թե գետնի ալյու-
մասի վրա անսպասելիորեն գիշեր է իջնում:

«Կույի դաշտերը գալիք պատերազմում, — ասում է ամերի-
կացի գեներալ Ֆրայսը, — պետք է պատած լինեն ծխով: Նրանք
պետք է այստեղ և այնտեղ ծածկված լինեն ծխի մեծ ու փոքր
բծերով և քուլաներով: Յուրաքանչյուր վորսորդ, վորն ոտիւ-
ված է յեղել բաղ վորսալ խիտ մատախուղում, յերբ չորս կող-
մից լավում է նրանց կոնչյուներ և հարկ է լինում յա՛րախա-
կրակել նրանց կանչոցի վրա, կարող է պատկերացնել, թե ինչ-
քան դժվար է դիպչել անտեսանելի թշնամուն, վորի տեղը կարե-
լի յե վորոշել միայն չնչին ազդեցով կամ խշուրով»:

Ծուխը ձեզ կարող է թագցնել տմենասրտես գիտողից:
Սակայն պատերազմում այդպիսի արհեստական գիշերով
ազավելը միշտ էլ հարմար չէ: Չե՞ վոր ծխի ծածկուցը ձեզ վուչ
միայն անտեսանելի յե դարձնում, այլ և կուրացնում:

Չկա՞ արդյոք մի վորեւիե ավելի հարմար ձև թշնամու
աչքից չքանալու համար:

Գիտե՞ք, արդյոք, դուք թիթեռնիկ ցախաարեկին: Յերբ
նա թռչում է, նրան հեշտությամբ կարելի յե նկատել: Իսկ
յերբ այդ թիթեռնիկը նստում է ծառի վրա, նա միանգամից
անհետ կորչում է: Նրա թևերի գույնը միաձուլվում է ծառի
կեղևի գույնի հետ: Նրան հեշտությամբ կարելի յե ընդունել
կեղևի կտորի կամ գունդ ցեխի, կամ չոր տերեւի տեղ: Կարելի
յե նրա դեմքին յերկար նայել, բայց նրան չնկատել:

Պատահե՞լ են, արդյոք, ձեզ յերբեկից չոր վոսաթիկներ,
վորոնք ձեր խի առաջին շփումից հանկարծ կենդանանան,
սկսեն վոտքերը շարժել և փախուստի գիմել ձեզնից:

Տեսե՞լ եք, արդյոք, դուք հողակույտեր, վորոնք անսպա-
սելիորեն ձեր վոտքերի տակից դուրս են թռչում ճշարով:

Տեսե՞լ եք, արդյոք, դուք ձյունի գնդեր, վորոնք մի կազմն
են թռչում և փախչում, ականջները սրած:

Շրջակացության մեջ բոլորովին աննկատելի դառնալու
հենց այդ արվեստն էլ պատերազմում անհրաժեշտ է: Այդ քո-
ղարկման արվեստն է:

Գայիք պատերազմում ամեն ինչ իր գույնն ու տեսքը կիս-
խի: Ամեն ինչ գրիմ արված կլինի, ինչպես թատրոնի գերասա-
նի յերեսը: Սակայն թատրոնում մարդ գրիմ է անում ուրիշ
մարդու նմանվելու համար, բայց նրա գլխով յերբեք չի անցնի
գրիմ անել՝ թիփն կամ կոճղին նմանվելու համար, իսկ պատե-
րազմում ամենատեսապասելի կերպարանափոխություններ կլի-
նեն:

Ձիւն և գերբին, իհարկե, դժվար չէ իրարից տարբերել:
Սակայն համաշխարհային պատերազմի ժամանակ Աֆրիկայում
հակառակորդ գերմանական հեծելախմբերը սկսեցին իրենց
ձիւրը ներկել սև և սպիտակ բծերով: Յեզ այդպիսի ներկումը
հաճախ անգլիացիներին թյուրիմացության մեջ էր դրում:

Թնդանութ և խլածադիկ, — ի՞նչ նմանություն կա նրանց
մեջ: Սակայն գերմանական զորքերը սկսեցին զգուշանալ խլա-
ծադիկներից այն ժամանակից սկսած, յերբ Փրանսիացիները
հորինեցին «№ 1 մարկի մարգագետինը՝ խլածադիկներով»:
Այդ մարգագետիններով, վոր շինված է յին ցանցերից պատած
արհեստական խոտով և սպիտակ բծերով, ծածկում էին Փրան-
սիական մարտիկացիները:

Ահա ձեզ սովորական, մամուլով պատած կոճղ. իրակա-
նում նրա ներսը փուչ է, իսկ այնտեղ նստած է մարդ բինոկ-
լով:

Ահա ձեզ թուփ՝ վարթամ, խիտ տերեւներով, բայց բոլո-
րովին առանց արմատների: Այս թուփը պատրաստված է ա-
ռանձին, իրարից կապկալած ձյուղերից, իսկ նրա տակ սլահ-
վում է զնդացի:

Ահա ձեզ ձյունակույտեր: Նրանք հազիվ նկատելի սողում
են դաշտերով: Իրականում այդ մարդիկ են՝ սպիտակ խալաթ-
ներով:

Թատրոնում վուչ միայն գրիմ են անում, այնտեղ նաև դե-
կորացիաներ են կանգնած: Իսկ կինոյում նկարահանելիս ող-
ավում են մտկեաներով: Դուք եկրանի վրա տեսնում եք, թե
ինչպես տունը հրդեհվում է, նավը խորտակվում: Դուք այդ
տունը և նավն իսկականի տեղ եք ընդունում: Իսկ իրականում
նրանց հատուկ պատրաստել են կինոյի համար թղթախմորից:
Տունը ընդամենը մի սրտ ունի, այն պատը, վոր դուք տես-
նում եք եկրանի վրա, իսկ ամբողջ նավի փոխարեն հավաքել
են միայն մի կողքը: Ինչո՞ւ համար կառուցել ամբողջ տունը
կամ նավը: Հանգիստականը չե՞ վոր չի կարող ձեռքը մեկնել և
չոչափել, թե, արդյոք, այդ իրերն ունե՞ն այն մասերը, վո-
րոնք զբաղի չեն յերևում:

Սակայն չե՞ վոր և՛ ողաչուն նույնպես չի կարող յերկնե-
րից ձեռքը մեկնել և չոչափել այն իրերը, վորոնք յերևում են
գետնի վրա: Դրա համար է այն կեղծ իրերը, վոր պատերազ-
մում կառուցում են նրա համար, վորպեսզի թշնամուն խաբեն,
իսկականներին նման են միայն մեկ կողմից՝ վերեկից:

Համաշխարհային պատերազմում գերմանացիները համար-

յա տանկեր չունեին: Վորպեսզի հակառակորդն այդ մասին գլխի չընկնի, գերմանական հրամանատարութիւնը ռազմա-
ճակատից վոչ հեռու ցուցադրում եր հարյուրավոր կեղծ, կար-
տոնե տանկեր:

Համաշխարհային պատերազմի ժամանակ ամենաբարդ քո-
ղարկող սարքավորումները կառուցել են Ֆրանսիացիները և
անգլիացիները: Այդ կառուցումներն ողնում էին քաղաքները
փրկել գերմանական ուղային հարձակումներից:

Համաշխարհային պատերազմի վերջին տարիներին գերմա-
նական ցեպելինները և ինքնաթիռները հաճախ ուղից ամբողջ-
ծում էին Լոնդոնը: Նրանց գլխավոր նպատակն եր քանդել
այն տունը, վորտեղ գտնվում եր անգլիական ռազմական նա-
խարարութիւնը:

Ինչպե՞ս թաղցնել թշնամու աչքից այդպիսի հսկայական շեն-
քը: Անգլիական քողարկողներն այսպիսի խորամանկութիւն
դիմեցին. շենքի տանիքը բոլոր կողմերից չըջապատեցին վոչ
բարձր կողերով, այնպես վոր տանիքը նմանվեց սկուտեղի վեր
ծածած ամբերով. և այդ հսկայական սկուտեղը ջրով լցրին: Այդ
ժամանակից սկսած գերմանական ուղաչուներն ինչքան ել աչ-
խատում էին, վոչ մի կերպ չէին կարողանում ռազմական
նախարարութիւն շենքը գտնել. նրանք յերկնքից իրենց տակ
տեսնում էին ջրի հարթ մակերեսը, լիճը. իսկ լճի մեջ, իհար-
կե, չարժեք ռումբ գցել:

Իսկ Ֆրանսիացիները գերմանական ուղային հարձակումնե-
րից պաշտպանվելով, կառուցեցին մի ամբողջ կեղծ Փարիզ —
իսկական Փարիզի պատճենը: Այդ քաղաք-մակետը կառուցեցին
Փարիզից վոչ հեռու Սենա գետի հարևան պտույտի վրա: Նա
պետք է թյուրիմացութիւն մեջ գցեր գերմանական ուղաչուներ-
ին, իր վրա ընդունել նրանց ռումբերը:

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԱՅԻՆ

ՀԵԾԵԼԱԶՈՐԱՅԻՆ

Ռազմական ճանապարհով
Անցանք մենք կուռ պայքարով
Մարտական տասն և ութ թվականին.
Կարճ եր հավաքն այս անգամ —
Վոլղայից մինչև Կուբան
Նժույզներն մենք յերթի հանեցինք:

Փոշու միջով տոթակեզ,
Բուռյունու հեա՝ նետի պես
Սըլացանք — մեծ գործն եր մեզ կանչում.
Ձառիվայր բլուրներով,
Արագավազ գետերով —
Մեր փառքն եր ամեն տեղ զիլ հընչում:

Ձամոստեյում և Դոնում
Սպիտակ-ժողովրդին են փառում,
Վոսկրեն են լիզում զիլ հողմերը.
Հիշիր դու, էյ ատաման,
Հիշիր նաև դու, էյ պան,
Հեծեկազորային սուսերը:

Թե մեր յերկիրը խաղաղ,
Կովի բռնվեց — անհապաղ,
Գնդացրի հորդ անձրև կմաղենք.
Ուղիներով մեզ հայտնի.
Ժողկոմի հետ սիրելի —
Դեպի մարտ ձիերով կըթռչենք:

Թարգմ. Մ. Դուրգ.

ՅԵՐԳ ՇՅՈՐՍԻ ԶՈՎԻ ՄԱՍԻՆ

Ափի մոտով ջոկն է քայլում,
Անցնում է առաջ,
Ա. դրոշն է իր ծածանում
Գնդապետը քաջ:

Եյ ջահերնե՛ր, ո՞ւմն եք, ասե՛ք,
Ո՞վ է ձեզ տանում,
Ա. դրոշի տակ անվեհեր,
Վերավոր քայլում:

Նա դուրսն է իր փաթաթել,
Թեվին ալ արյուն,
Արյան հետք է ահա փռվել
Խոտի կանաչում:

Բառերակների մենք վորդիներ՝
Մենք նորի պաշտպան,
Շչորսն է պարզել իր դրոշը վեր
Կարմիր պարտիզան:

Մենք մանկուց ենք արդեն կռվել,
Հպարտ ենք ու ազնիվ,
Վիննիցայից պետք է քշել
Թշնամուն անթիվ:

Հետմանի հետ, Պետլյուրայի,
Հաճախ ենք կռվել,
Գերմանացուն առանց ահի
Հեռու յենք փախցրել:

Շող արեմն է ներքեվ թեքվում,
Յեվ ցողն է թափվում,
Հեռվում լավող ձիանց զուգյուն,
Զայներն են լուում:

Թարգմ. Հն. Պուլոսյան

Պատ. խմբագիր՝ Մ. Դուրգարյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ան. Գասպարյան
Սրբագրիչ՝ Վ. Ավագյան

Գլավլիտի լիազոր Ղ—3555. Հրատ. 4486

Պատվեր 135. Տիրած 5000

Թուղթ 62×94. Տպագր. 4¹/₄ մամուլ.

Մեկ մամ. 24.480 նիշ. Հեղինակ. 3 մամ.

Հանձնված է արտադրության 7 փետրվարի 1938 թ.

Ստորագրված է տպագրության 15 փետրվարի 1938 թ.

ԳԻՆԸ 1 Ռ. 20 Կ.

ՊԵՏՀՐԱՏԻ 1-ԻՆ ՏՊԱՐԱՆ, ՅԵՐԵՎԱՆ, ԼԵՆԻՆԻ ՓՈՂ. 65

ԳԻՆԸ 1. 204.

К ДВАТЦАТОГО ЛЕТИЮ
КРАСНОЙ АРМИИ
ГИЗ. АРМ. ССР. ЕРЕВАН.

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0166310

